

Eesti kutseharidus

Lühiülevaade

Eesti kutseharidus

Lühiülevaade

Tsiteerimisjuhised:

Cedefop (2017). *Eesti kutseharidus: lühiülevaade*. Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus. <http://dx.doi.org/10.2801/63570>

Internetis on saadaval veel palju lisateavet Euroopa Liidu kohta. Seda saab lugeda serveri Euroopa kaudu (<http://europa.eu.int>).
Katalogiseerimisandmed leiate käesoleva väljaande lõpust.

Luxembourg: Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2017

Print ISBN 978-92-896-2471-8 doi:10.2801/759458 TI-02-17-959-ET-C
PDF ISBN 978-92-896-2470-1 doi:10.2801/63570 TI-02-17-959-ET-N

© Euroopa Kutseõppe Arenduskeskus (Cedefop), 2017
Autoriõigus kaitstud.

Printed in Luxembourg

PRINTED ON ELEMENTAL CHLORINE-FREE BLEACHED PAPER (ECF)

Euroopa Kutseõppe Arenduskeskus (CEDEFOP) on Euroopa Liidu kutseõppe võrdluskeskus. Me pakume teavet ja analüüse kutseõppesüsteemide, sellealase poliitika, uurimistegevuse ja praktika kohta. CEDEFOP asutati 1975. aastal nõukogu määrusega (EMÜ) nr 337/75.

Europe 123, 570 01 Thessaloniki (Pylea), GREECE
Postiaadress: PO Box 22427, 551 02 Thessaloniki, GREECE
Tel. +30 2310490111, Fax +30 2310490020
E-post: info@cedefop.europa.eu
www.cedefop.europa.eu

Joachim James Calleja, *direktor*
Micheline Scheys, *juhatuse esimees*

Eessõna

Eesti on 2017. aastal esimest korda Euroopa Liidu Nõukogu eesistujariik. Balti riigid on kuulutanud 2017. aasta ka oskuste aastaks. Riik, mille õpilased kuuluvad OECD PISA uuringu järgi maailma parimate hulka ja kus osalus elukestvas õppes on viimasel kümnendil enam kui kahekordistunud, soovib, et rohkem noori ja täiskasvanuid leiaks tee kutsehariduse juurde.

Eesti otsus keskenduda oskustele on seotud ühega riigi eesistumise prioriteetidest: jätkata tööd Euroopa Liidu (EL) oskuste tegevuskavaga, sh arendada edasi kõrgharidust, lõpetanute edasise tegevuse seiret ja töökohapõhise õppe kvaliteediraamistikku. Kutseharidus on neis algatustes kesksel kohal.

Inimeste, tööandjate ja ühiskonna teadlikkuse tõstmine oskuste ja meisterlikkuse väärtusest on suur proovikivi liberaalse majandusega riigis, kus kutsehariduse maine ei ole sama kõrge kui akadeemilisel haridusel. Olukorras, kus ainult iga neljas õppija jätkab pärast põhikooli lõpetamist kutsehariduses, on riik seadnud ambitsioonika eesmärgi: kutseõppurite osakaalu soovitakse 2020. aastaks suurendada 35 protsendini. See nõuab drastilist muutust inimeste mõtteviisis.

Et kutseharidus oleks väärtustatud ja aitaks ära hoida struktuurset tööpuudust ning tööjõu nõudluse ja pakkumise mittevastavust, tuleb see töömaailmaga paremini siduda. Töökohapõhise õppe arendamine ning tööandjate ja õppijate koostöö toetamine on ühed Eesti elukestva õppe strateegia 2020 olulistest eesmärkidest. 2015. aastal ühendasid Eesti, Läti ja Leedu jõud Euroopa Õpipoisiõppe Liidus. Balti riikide liit on teadaolevalt osutunud edukaks. Kuigi töökohapõhises õppes osalejate osakaal on veel suhteliselt madal, on õppekohtade arv viimase aasta jooksul kahekordistunud ja jõudnud 2016/2017. õppeaasta alguseks 5%-ni kutseõppes õppijate üldarvust. Euroopa Komisjon plaanib ulatuslikult propageerida sotsiaalfondi vahendite kasutamist selliste strateegiliste arengusuundade toetamiseks nagu töökohapõhine õpe Eestis.

Silmapaistvad PISA tulemused ja hoogustuv täiskasvanuõpe – sellise edu saavutamiseks ei ole lihtsat retsepti. Tundub, et edu alus on lai valik õpivõimalusi, paindlikkus ja autonoomia kõigil haridustasemetel. Üks peamisi edu faktoreid on oodatavate õpitulemuste määratlemine ning nende saavutamise õpetajate hooleks jätmine neid vajaduse korral toetades. See ei nõua üksnes usku õpetajate ja koolitajate pädevusse, vaid eeldab ka neile sobivate erialase arengu võimaluste pakkumist. Samal ajal kui mõned riigid kaaluvad erialase enesetäiendamise miinimumnõuete kehtestamist, on Eesti formaalsetest nõuetest loobunud. Uue lähenemisviisi järgi selgitatakse välja konkreetse õpetaja pädevusest ja ülesannetest tulenevad enesetäiendamise vajadused ning kutseõppeasutuste vajadused.

Varasem õpetajate formaalse atesteerimise süsteem on asendatud enesehindamisega, mis aitab luua õpetajatööks inspireeriva ja uuendusliku keskkonna.

Automatiseerimise ja tehisintellekti pealetungi tõttu kiirelt muutuv oskuste vajadus ja töökeskkond ning kognitiivsete ja sotsiaalsete oskuste tähtsuse kasv tähendavad, et õpetamine ja õppimine tuleb ümber mõtestada. 2015. aastal võtsid liikmesriigid, EMP riigid ⁽¹⁾ ja kandidaatriigid kohustuse töötada välja süsteemsed meetodid ja võimalused kutseõpetajate enesetäiendamiseks. Cedefopi käsutuses oleva info kohaselt on aga viiest kokkulepitud Riia prioriteedist teised neli valdkonda saanud rohkem tähelepanu ning kutseõpetajatele erialase enesetäiendamise võimaluste pakkumine valmistab siiani probleeme. Edendades teemat Balti riikide koostöös ning korraldades konverentsi, kus käsitletakse kõigi haridusliikide ja -tasemete õpetajaskonna ja õppijate tulevikku, innustab eesistujariik oma algatustega tööd jätkama.

Äärmiselt tähtis on mõista kohaliku tasandi, piirkondade, riikide ja sektorite oskuste vajadusi. Need andmed on kutseharidus-, ettevõtlus- ja tööhõivepoliitika kujundamise alus ning nende põhjal teevad inimesed oma haridus- ja karjäärivalikuid. Cedefop toetab huvitatud riike otsuste ja valikute aluseks oleva võimekuse arendamisel, pidades koos Euroopa Komisjoniga ülal veebipõhist andmebaasi „Oskuste panoraam“ ⁽²⁾. Ei ole üllatav, et Eesti, kes on tuntud oma avalike veebiteenuste poolest, on loonud veebipõhised andmebaasid tulevaste oskuste vajaduse kohta majandussektorite kaupa. Andmebaasid sisaldavad infot ka haridusvõimaluste, kvalifikatsioonide, õppekavade ja -asutuste, e-kursuste ning haridusstatistika ja -indikaatorite kohta.

Eesti kutsehariduse lühiülevaate eesmärk on tutvustada Eesti kutseharidussüsteemi Euroopas laiemalt, et luua sidemeid kutseharidussüsteemide vahel, innustada õppijate ja õpetajate mobiilsust Euroopas ja parandada kutsehariduse mainet.

Joachim James Calleja
Direktor

⁽¹⁾ Euroopa Majanduspiirkond.

⁽²⁾ Euroopa Komisjon; Cedefop: *Skills panorama*.
<http://skillspanorama.cedefop.europa.eu/en>

Tänuõnad

Väljaande koostas Cedefopi kutseharidussüsteemide ja kutseõppeasutuste osakond Loukas Zahilase juhtimisel. See sündis ReferNet Estonia ja Cedefopi koostöös. Cedefopi ekspert Dmitrijs Kuļšs vastutas väljaande eest projekti „Kutsehariduspoliitika ja -süsteemid – kutseharidus Euroopas“ (ingl *VET policies and systems – VET in Europe*) raames.

Cedefop tänab Eesti Haridus- ja Teadusministeeriumi (ReferNet Estonia) töörühma, mille moodustavad Kersti Kaldma, Tatjana Kiilo ja Rita Siilivask, kes viisid läbi esmase analüüsi ja andsid ülevaate jaoks sisendi.

Väljaannet retsenseeris Cedefopi ekspert Eleonora Schmid.

Sisukord

Eessõna.....	1
Tänuõnad.....	3
Joonised	6
1. PEATÜKK Kutseharidust mõjutavad välised tegurid.....	8
1.1. Rahvastikunäitajad.....	9
1.2. Majanduse ja tööturu näitajad.....	10
1.3. Haridustase.....	14
1.4. Kutseharidust mõjutav tööhõivepoliitika.....	19
2. PEATÜKK Kutseharidussüsteem	20
2.1. Kutseharidus Eesti haridussüsteemis.....	21
2.2. Kutsehariduse riiklik korraldus	24
2.2.1. Teise taseme kutseõpe (ISCED 251).....	25
2.2.2. Kolmanda taseme kutseõpe (ISCED 251)	26
2.2.3. Neljanda taseme esma- ja jätkuõpe	26
2.2.4. Viienda taseme kutseõpe (ISCED 454)	28
2.2.5. Töökohapõhine õpe	28
2.2.6. Täiskasvanud kutsehariduse tasemeõppes	30
2.3. Kutsehariduse rahastamine	31
2.4. Muud koolitusvormid	33
2.5. Kutsehariduse juhtimine.....	34
2.6. Õpetajad	36
2.6.1. Kvalifikatsiooninõuded	36
2.6.2. Erialane täienduskoolitus.....	37
3. PEATÜKK Kutsekvalifikatsioonide arendamine	38
3.1. Oskuste vajaduse prognoosimine.....	39
3.2. Kvalifikatsioonide kujundamine.....	40
3.2.1. Kutsestandardid	40
3.2.2. Kutsekvalifikatsioonid	41
3.2.3. Kvalifikatsioonisüsteemi haldamine.....	42
3.3. Varasemate õpingute arvestamine (VÕTA).....	43

3.4. Kvaliteedikindlustus	44
3.4.1. Kvaliteedi välishindamine	44
3.4.2. Sisehindamine	45
4. PEATÜKK Kutsehariduse populariseerimine	46
4.1. Kutseõppeasutuste toetamine	47
4.2. Õppijate toetamine.....	47
4.2.1. Õppetoetused, koolilõuna ja sõidukulude hüvitamine	47
4.2.2. Õppelaenud	48
4.2.3. Koolituskulude maksuvabastus	48
4.2.4. Töötajate õppepuhkus	48
4.2.5. Töötute toetamine.....	48
4.3. Ettevõtete toetamine	49
4.3.1. Palgatoetus ja juhendamistasu.....	49
4.3.2. Maksuvabastused.....	49
4.4. Õppe- ja karjäärinõustamine.....	50
4.4.1. Strateegia ja selle rakendamine	50
4.4.2. Karjääriteenuste kvaliteedikindlustus	51
4.5. Suurimad väljakutsed ja arenguvõimalused	52
Lühendid	53
Allikad	54
Lisamaterjal	56

Joonised

1. Rahvastikuprognosis vanuserühmade kaupa ja vanadussõltuvuse määr	10
2. Hõivatud, töötud ja mitteaktiivsed inimesed (15–74a), 2009–2016 (miljonit).....	11
3. SKP reaalkasv, võrreldes eelneva aastaga	12
4. Töötuse määr (vanuses 15–64) haridustaseme järgi, 2006–2016	13
5. Tööhõive majandussektorite kaupa, 1990–2016 (15a ja vanemad, % hõivatute kogumäärast)	14
6. Rahvastik (15–64a) kõrgeima haridustaseme alusel, 2016	15
7. Kutseõppurid Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku (EQF) tasemete kaupa, 2016/2017	16
8. Haridussüsteemist väljalangenud, 2007–2016	17
9. Osalus elukestvas õppes, 2005–2016	18
10. Kutsehariduses õppijate vanus	18
11. Kutseharidus Eesti haridussüsteemis 2017. aastal	22
12. Põhikoolilõpetanute haridusvalikud, 2016	23
13. Kutsehariduse esma- ja jätkuõpe.....	24
14. Õppevormid kutsehariduses	25
15. Töökohapõhine õpe, 2007/2008–2016/2017	30
16. Täiskasvanud õppijad (≥25a) kutsehariduse tasemeõppes EQF tasemete kaupa	31
17. Kulu õppija kohta aastatel 2008–2014 (eurodes)	32
18. Kutsehariduse kogukulu ja investeeringud aastatel 2008–2014	33
19. Kutsekvalifikatsioonid ja kutsestandardid	40
20. Kutsesüsteemi osalised	42

Eesti

Pindala:	45 339 km ²
Pealinn:	Tallinn
Riigikord:	parlamentaarne vabariik
Rahvaarv:	1 315 635 (2017)
Sisemajanduse koguprodukt (SKP, nominaalväärtus):	15 883 eurot (2016)
Seadusandlik võim:	Riigikogu

1. PEATÜKK

Kutseharidust mõjutavad välised tegurid

1.1. Rahvastikunäitajad

Eestis elab 1 315 635 inimest (2017) ⁽³⁾. Riigi pindala on 45 339 km², riigis on 15 maakonda, 30 linna ja 183 maaomavalitsust ⁽⁴⁾. Negatiivse loomuliku iibe ja väljarände tõttu rahvastik väheneb.

2016. aastal ületas surmade arv sündide arvu 1 339 võrra, kuid kolme eelmise aastaga võrreldes sündide arv veidi kasvas. Eestisse tuli kokku 14 822 inimest (1,12% rahvastikust – enamasti välismaalt tagasi pöörduvad eestlased, aga ka teiste riikide kodanikud) – ja 13 792 (1,04%) lahkus Soome (58%), Ühendkuningriiki (9%) ja mujale (Eesti Statistikaamet 2017a). Positiivne migratsioonisaldo mõjutab haridust siiski vähe.

Rahvastik vananeb nagu paljudes teisteski Euroopa Liidu (EL) riikides. 1990. aastate negatiivne loomulik iibe ei ole veel avaldanud mõju tööelisele elanikkonnale, kuid avaldab järgmistel aastatel (Cedefop ReferNet Estonia 2014). 2060. aastaks on Eestis iga pensionäri kohta ainult üks tööeline inimene. Seda on 3,5 korda vähem kui 2015. aastal (joonis 1).

Demograafilised muutused mõjutavad ka kutseharidust. Kutseõppes õppijate arv on 1990. aastate teise poole madala sündimuse tõttu alates 2010/2011. õppeaastast vähenenud. See on kaasa toonud kutseõppeasutuste võrgu ümberkorraldamise: riigi kutseõppeasutuste arvu on vähendatud 2002/2003. õppeaasta 54-lt 26-ni 2016/2017. õppeaastal. Kutsehariduse kvaliteedi tõstmiseks ja tõhususe suurendamiseks on paljud väikesed õppeasutused liidetud piirkondlike kutsehariduskeskustega, kus pakutakse laia erialavalikut. Ümberkorraldused jätkuvad kooskõlas rahvastikum muutustega.

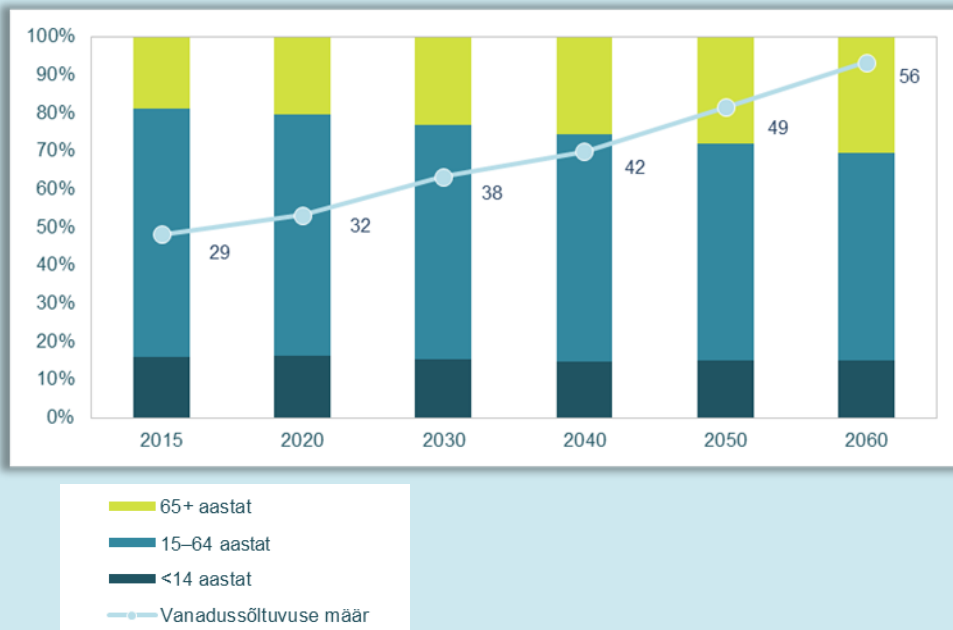
Riik on mitmekultuuriline ja kakskeelse kogukonnaga. 2016. aasta juuni seisuga moodustasid eestlased 69% rahvastikust ⁽⁵⁾. Enamiku kutseõppeasutuste õppekeel on eesti keel, aga on ka venekeelseid koole ja koole, kus õppetöö toimub nii eesti kui ka vene keeles.

⁽³⁾ Eurostat: *demo_gind* [24.7.2017 väljavõte].

⁽⁴⁾ Rahandusministeerium: *Kohalikud omavalitsused*: <http://www.fin.ee/kov>

⁽⁵⁾ Eesti Statistikaamet: *statistika andmebaas*:
<http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/statfile1.asp>

Joonis 1. Rahvastikuprognosis vanuserühmade kaupa ja vanadussõltuvuse määr

Allikas: Eurostat, proj_13ndbims ja tsdde511 [24.7.2017 väljavõte]

1.2. Majanduse ja tööturu näitajad

Enamik ettevõtteid on mikro- või väikeettevõtted. Reguleeritud kutsete arv on väike ja tööturg on paindlik. Kutseharidust läheb vaja kõigis peamistes majandussektorites:

- info ja side;
- elektroonika ja -komponendid;
- masina- ja metallitööstus;
- transport ja logistika;
- puidu- ja mööblitööstus ⁽⁶⁾.

Eksporditakse peamiselt elektroonikatooteid, masinaid ja seadmeid, keemiatooteid, metalle ja metallitooteid, puitu ja puidutooteid, transpordivahendeid, põllumajandussaadusi ja toiduaineid. Peamised ekspordi sihtriigid on Rootsi (18%), Soome (16%) ja Läti (9%) (Eesti Statistikaamet 2017b).

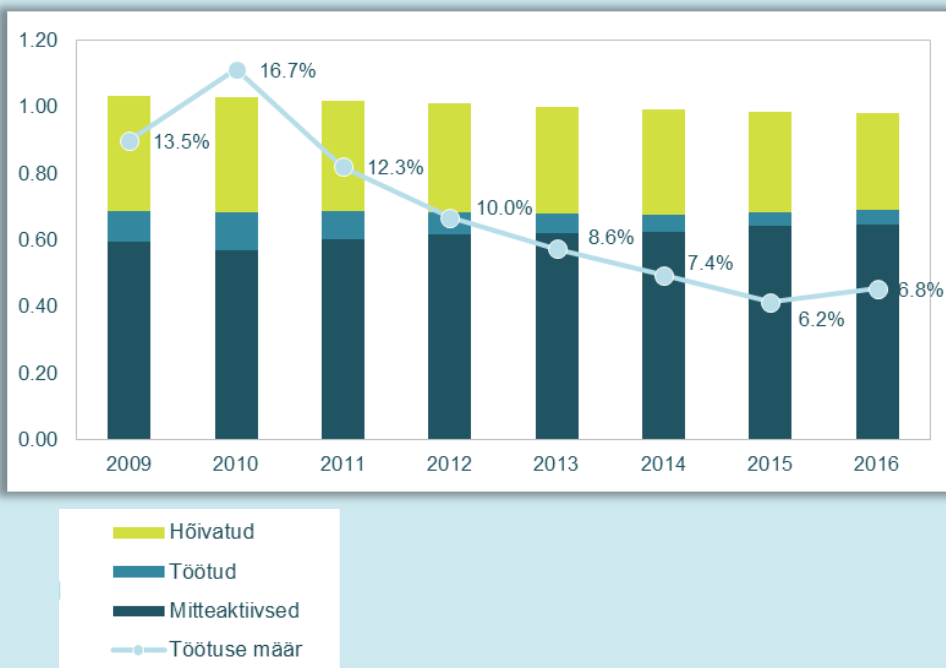
⁽⁶⁾ Enterprise Estonia: *Trade with Estonia*:
<https://www.tradewithestonia.com/estonian/doing-business-in-estonia>

Riik soodustab tööealiste inimeste aktiivset osalust tööturul. Alates 2016. aasta reformist on piiratud töövõimega inimesi toetatud sobiva töö leidmisel. Teise reformi tulemusel toetatakse lastehoiuvõimaluste loomist, et vanemad saaksid varem tööturule naasta. Kõik see suurendab osalust tööhõives.

Töehõive määr on pärast majanduskriisi kiiresti taastunud (hõivemäär kasvas 2011. aastal võrreldes 2010. aastaga 3,9%), aga 2014. aastal oli kasv märgatavalt aeglasem (0,9% vähem kui 2013. aastal). 2016. aastal oli 15–74-aastaste töehõive määr 65,6%.

Töötuse määr on alates 2010. aastast vähenenud, jõudes 2016. aastaks 6,8%-ni. See jääb alla Euroopa Liidu keskmise. Töötuse vähenemine on viimasel neljal aastal aeglustunud, nagu oligi oodata pärast majanduse kiiret taastumist 2010.–2011. aastal ja demograafilistest muutustest tulenevat suuremat nõudlust tööjõu järele.

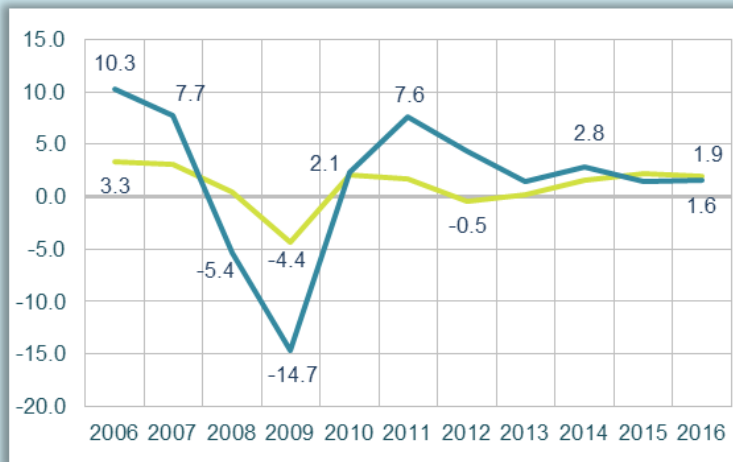
Joonis 2. Hõivatud, töötud ja mitteaktiivsed inimesed (15–74a), 2009–2016 (miljonit)

Allikas: Eesti Statistikaamet 2017 [4.5.2017 väljavõte]

Töötuse määr oleks võinud veelgi langeda, kuid seda takistasid SKP tagasihoidlik kasv (joonis 3) ja majandusraskused mitmes ekspordi sihtriigis.

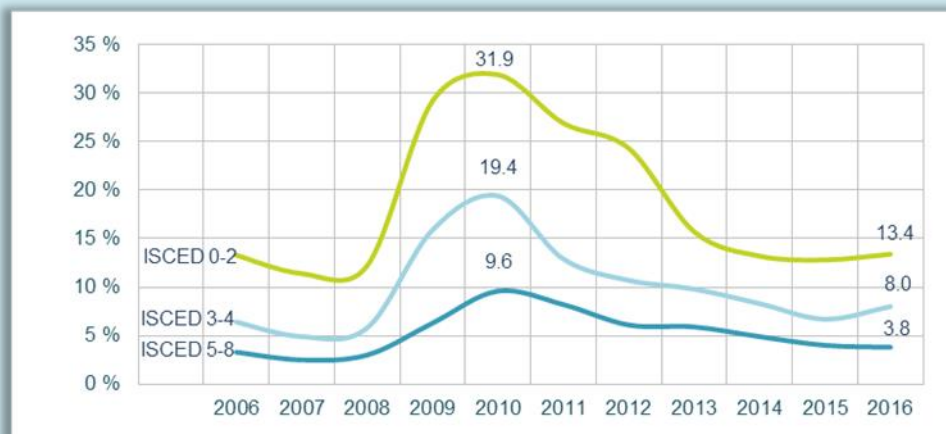
Joonis 3. SKP reaalkasv võrreldes eelneva aastaga

Allikas: Eurostat, tec00115 [20.4.2017 väljavõte]

Nagu on näha joonisel 4, ei ole töötute määr madala ja kõrge kvalifikatsiooniga töötajate hulgas võrdne. Lõhe suurenes kriisi ajal, kuna lihttöölised jäid suurema tõenäosusega töötuks. 2016. aastal oli keskmise kvalifikatsiooniga inimeste, sh enamiku kutseõppe lõpetanute (ISCEDi tasemed 3 ja 4) töötuse määr ikka veel kõrgem kui kriisieelsetel aastatel.

Joonis 4. Töötuse määr (vanuses 15–64) haridustaseme järgi, 2006–2016

NB! Andmed on esitatud ISCED 2011 järgi.
ISCED 0–2 = lõpetamata põhiharidus, põhiharidus
ISCED 3–4 = keskharidus ja keskharidusjärgne kutseharidus
ISCED 5–8 = kõrgharidus

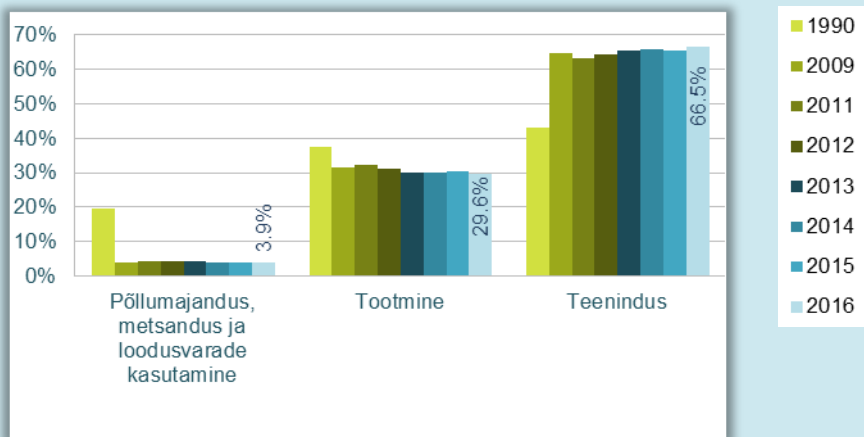
Allikas: Eurostat, *lfsa_ergaed* [4.5.2017 väljavõte]

Kutsehariduse lõpetanute tööhõive määr on tõusnud 79,6%-lt 2014. aastal 82,1%-ni 2016. aastal ⁽⁷⁾. 2016. aastal oli hõivatuid teenindussektoris 66,5% ja tootmissektoris 29,6% (joonis 5). Primaarsektoris ⁽⁸⁾ hõivatuid oli 3,9%. 1990. ja 2000. aastatel kasvas märgatavalt teenindussektor, kus rohkem inimesi asus tööle majutus- ja toitlustusteenustega, kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevusega, hulgi- ja jaekaubanduse ning kunsti, meelelahutuse ja vaba ajaga seotud tegevusaladele. Tootmises hõivatute osakaal vähenes veidi, peamiselt ehituse ja energiatootmise arvelt. Aastast 2009 on sektorite osakaal püsinud võrdlemisi stabiilne.

⁽⁷⁾ 20–34-aastased, kes lõpetasid üks kuni kolm aastat tagasi kutsekeskhariduse ja keskharidusjärgse kutsehariduse (ISCEDi tasemed 3 ja 4) (Eurostat *edat_lfse_24*, 23.5.2017 väljavõte).

⁽⁸⁾ Majanduse primaarsektoris tegeldakse loodusvarade kasutamisega.

Joonis 5. Tööhõive majandussektorite kaupa, 1990–2016 (15a ja vanemad, % hõivatute kogumäärast)

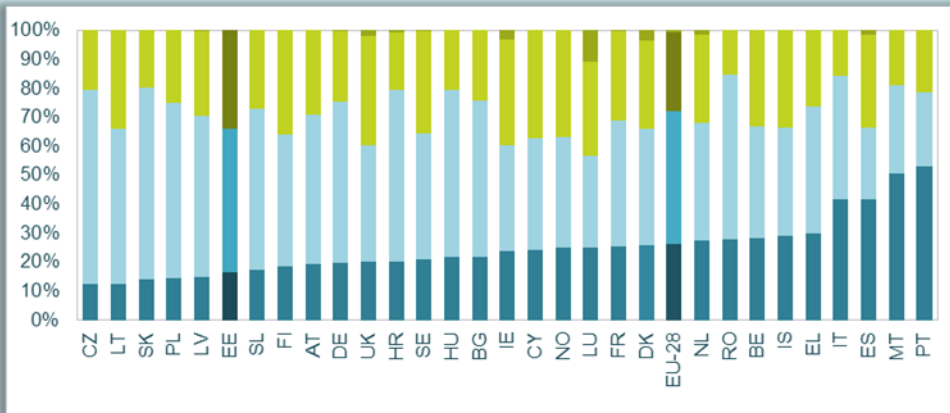

Allikas: Eesti Statistikaamet 2017 [5.5.2017 väljavõte]

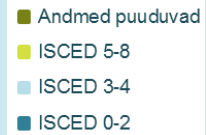
1.3. Haridustase

Eestis on haridust traditsiooniliselt kõrgelt väärtustatud. Palju aastaid on kuni 64-aastaste kõrgharidusega inimeste osakaal Eestis (34%) olnud kõrgem kui enamikus EL liikmesriikides. Madala kvalifikatsiooniga või kvalifikatsioonita inimeste osakaal on Eestis Euroopa Liidu riikidest tagantpoolt kuues enne Tšehhi Vabariiki, Leedut, Slovakkia, Poolat ja Lätit (joonis 6).

Joonis 6. Rahvastik (15–64a) kõrgeima haridustaseme alusel, 2016

NB! Andmed on esitatud ISCED 2011 järgi.
 ISCED 0–2 = lõpetamata põhiharidus, põhiharidus
 ISCED 3–4 = keskharidus ja keskharidusjärgne kutseharidus
 ISCED 5–8 = kõrgharidus

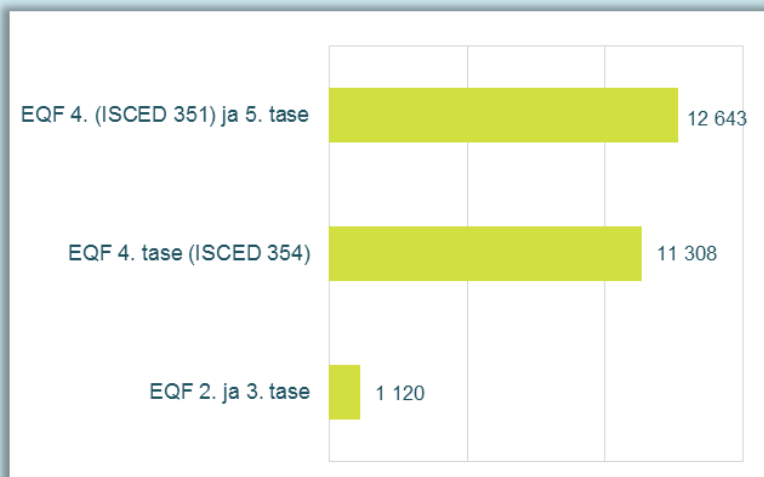

Allikas: Eurostat, lfsa_pgaed [5.5.2017 väljavõte]

2016/2017. õppeaastal oli kutseõppes 25 071 õppurit, peaaegu pooled neist õppisid keskhariduse tasemel ⁽⁹⁾ (joonis 7).

⁽⁹⁾ Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku 4. tase (v.a ISCED 351). Keskhariduse tasemel on kahte tüüpi kutseõppe õppekavasid, aga ainult üks neist (ISCED 354) liigitatakse kutsekeskhariduse alla (vt joonis 11).

Joonis 7. Kutseõppurid Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku (EQF) tasemete kaupa, 2016/2017

NB! Õppurite arvud sisaldavad kutsehariduse esma- ja jätkuõpet.

Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem

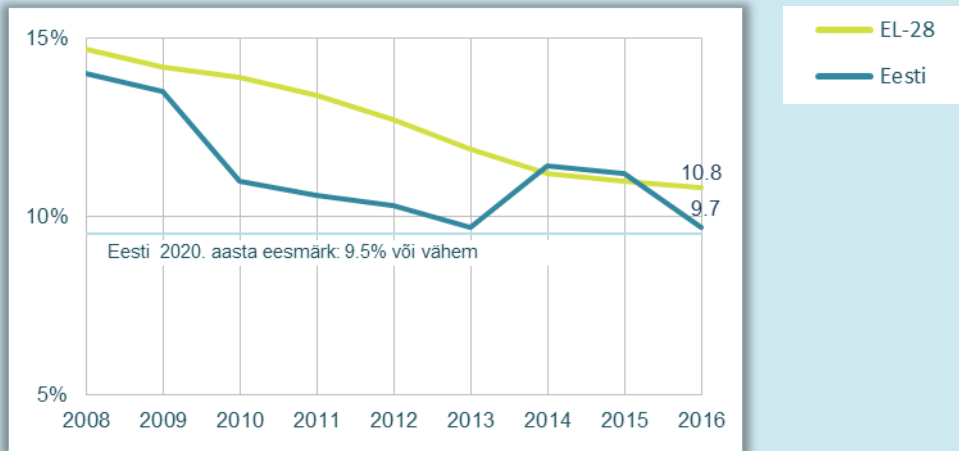
Traditsiooniliselt õpib kutsehariduses rohkem mehi (53%) ⁽¹⁰⁾, v.a keskharidusjärgses kutsehariduses. Mehed eelistavad inseneriteadusi (kõige populaarsem valik), tootmist ja ehitust, vähem loodusteaduste ja teeninduse õppekavasid, naised aga asuvad sagedamini õppima teenindust (kõige populaarsem valik), sotsiaalteadusi, ärendust ja õigust ning vähem inseneriteadusi, tootmist ja ehitust ⁽¹¹⁾.

Hoolimata kõrgeastmest, on haridussüsteemist väljalangejaid, kelle määr on vähenenud 14,4%-lt 2007. aastal 9,7%-ni 2016. aastal (joonis 8). See on veidi kõrgem kui 2020. aastaks seatud eesmärk (9.5%) (Riigikantselei 2017).

⁽¹⁰⁾ Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem. <http://www.ehis.ee/>

⁽¹¹⁾ Haridus- ja Teadusministeerium: *haridusstatistika andmebaas HaridusSilm*: <http://www.haridussilm.ee/>

Joonis 8. Haridussüsteemist väljalangenud, 2007–2016

NB! 18–24-aastaste osakaal, kelle kõrgeim omandatud haridustase on põhiharidus ja kes ei õpi.

Allikas: Eurostat, tsdsc410 [20.4.2017 väljavõte]

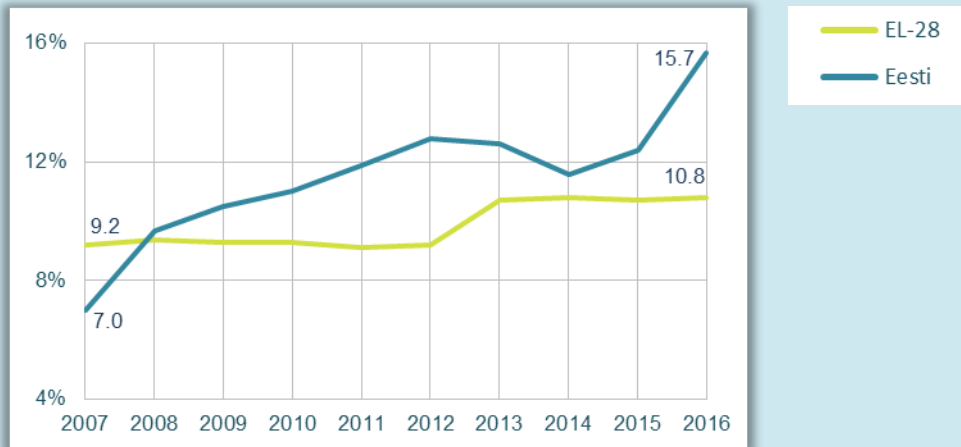
Viimase aja positiivsest arengust hoolimata on kutseharidusest kooliaasta jooksul väljalangejaid ⁽¹²⁾ palju (2015/2016. õa 19,2%). Väljalangevus on kõige kõrgem esimesel õppeaastal ning kutseõppeasutused näevad vaeva, et hoida õppes kõige ebasoodsamas olukorras õppijaid – näiteks neid, kelle hinded põhikoolis olid halvad ⁽¹³⁾ ja kes ei saanud positiivseid õpikogemusi ega omandanud õpiharjumusi. Väljalangevuse määr varieerub piirkonnast, koolist ja õppekavarühmast sõltuvalt.

Täiskasvanud, sh haridussüsteemist väljalangenud, saavad õpinguid jätkata elukestvas õppes (joonis 9).

⁽¹²⁾ Mõõdetakse iga aasta 10. novembril; väljalangenuna ei käsitata neid, kes olid õppurite nimekirjas vähem kui 31 päeva, ennistati 31 päeva jooksul, avaldasid soovi õppima asuda, aga ei teinud seda, või vahetasid õppekava sama õppekavarühma ja õppeasutuse piires.

⁽¹³⁾ Vt 2. peatükis infot haridustasemetete kohta.

Joonis 9. Osalus elukestvas õppes, 2005–2016

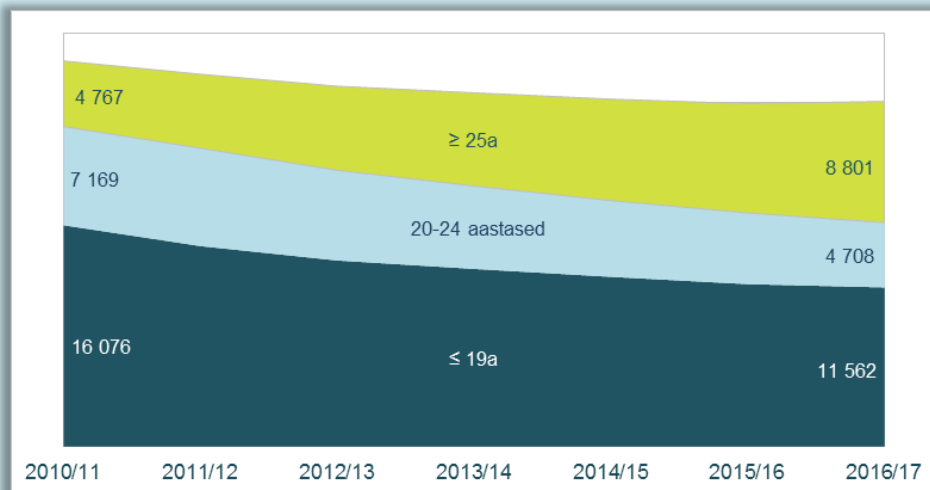

NB! Õppes osalevate täiskasvanute (25–64a) osakaal

Allikas: Eurostat, *trng_ifse_01* [1.6.2017 väljavõte]

Osalus elukestvas õppes on Eestis viimasel kümnendil kasvanud. 2016. aastal jõudis see 15,7%-ni, mis on peaaegu viis protsenti kõrgem kui EL-28 keskmine. 2020. aasta riiklikuks eesmärgiks on seatud 20% ja kutseharidusel on eesmärgi saavutamises üha suurem roll (joonis 10).

Joonis 10. Kutsehariduses õppijate vanus

Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem

Täiskasvanute ($\geq 25a$) osakaal kutsehariduse esma- ja jätkuõppes kasvab. Võrreldes 2010/2011. õppeaastaga, on täiskasvanud õppijaid üle kahe korra rohkem ning 2016/2017. õppeaastaks jõudis nende osakaal 35,1%-ni kutsehariduses õppijate koguarvust (ptk 2.2.6). See kajastab demograafilisi arengusuundi, aga ka tööturu muutuvaid vajadusi.

1.4. Kutseharidust mõjutav tööhõivepoliitika

Reguleeritud kutsete arv on Eestis suhteliselt väike ⁽¹⁴⁾. Tööturg on paindlik ja tööandjad ei nõua sageli kvalifikatsiooni olemasolu.

Praeguse valitsuse prioriteedid on majanduse ja heaolu kasv, sotsiaalne sidusus ja riigi julgeoleku tugevdamine. Lisaks rahvastiku vähenemise, vananemise ja väljarände probleemidega tegelemisele rakendatakse järgmisi tööhõivemeetmeid: paindlik vanemapuhkus, et toetada lapsevanemate tööhõivet; tööhõivet reguleerivate õigusaktide ajakohastamine, et arvestada uute töövormidega, ning noorte tööhõive toetamine, milleks luuakse lisamotivaatorid tööandjatele ja leevendatakse noorte, nt alaealiste tööhõivele seatud piiranguid.

Mõned meetmed on Riigikogus juba vastu võetud, nt elamisloa saamist lihtsustavad seadusemuudatused, mis muudavad Eesti atraktiivsemaks sihtkohaks kõrge kvalifikatsiooniga välismaalastele. See aitab tuua Eestisse välisinvesteeringuid ja tööjõudu ning mõjutab ka kutseharidust.

Töötutele ja passiivsetele tööealistele on suunatud aktiveerimismeetmed, mis hõlmavad abi tööotsingutes, karjääriinfot ja -nõustamist, täiendus- ja ümberõpet ning tööpraktikat. Töötute toetamiseks on sisse seatud töötuskindlustussüsteem.

2016. aastal jõustunud töövõime reform hõlmab mitmesuguseid vajaduspõhiseid teenuseid, sh kaitstud töö, kogemusnõustamine, tugiisikuga töötamine, tööalane rehabilitatsioon ja tööks vajalikud abivahendid. Teenuseid ja toetusi on loodud ka vähenenud töövõimega inimeste tööandjatele. Kõiki teenuseid koordineerib Töötukassa ⁽¹⁵⁾.

⁽¹⁴⁾ Võrreldes Kesk-Euroopa riikidega, Euroopa Komisjon: Kasv, Euroopa ühisturg: *Reguleeritud kutse- ja ametialade andmebaas*: https://ec.europa.eu/growth/single-market/services/free-movement-professionals/regulated-professions-database_en

⁽¹⁵⁾ Töötukassa.

2. PEATÜKK

Kutseharidussüsteem

2.1. Kutseharidus Eesti haridussüsteemis

Eesti haridussüsteemi korraldus ja põhimõtted on sätestatud haridusseadusega (Riigikogu 1992). Haridussüsteem on detsentraliseeritud ja oma suhtelise väiksuse tõttu ka paindlik. Ülesanded on riigi, kohalike omavalitsuste ja koolide vahel selgelt jagatud. Riiklikud õppekavad on väljundipõhised. Õpetajatel on vabadus valida õppemeetodid ja õppevara.

Haridus kuulub Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisalasse. Kõigi haridussektorite, sh kutsehariduse tähtsamaid arengusuundi määrab *Eesti elukestva õppe strateegia 2020* (Haridus- ja Teadusministeerium jt 2014).

Haridustasemed on järgmised:

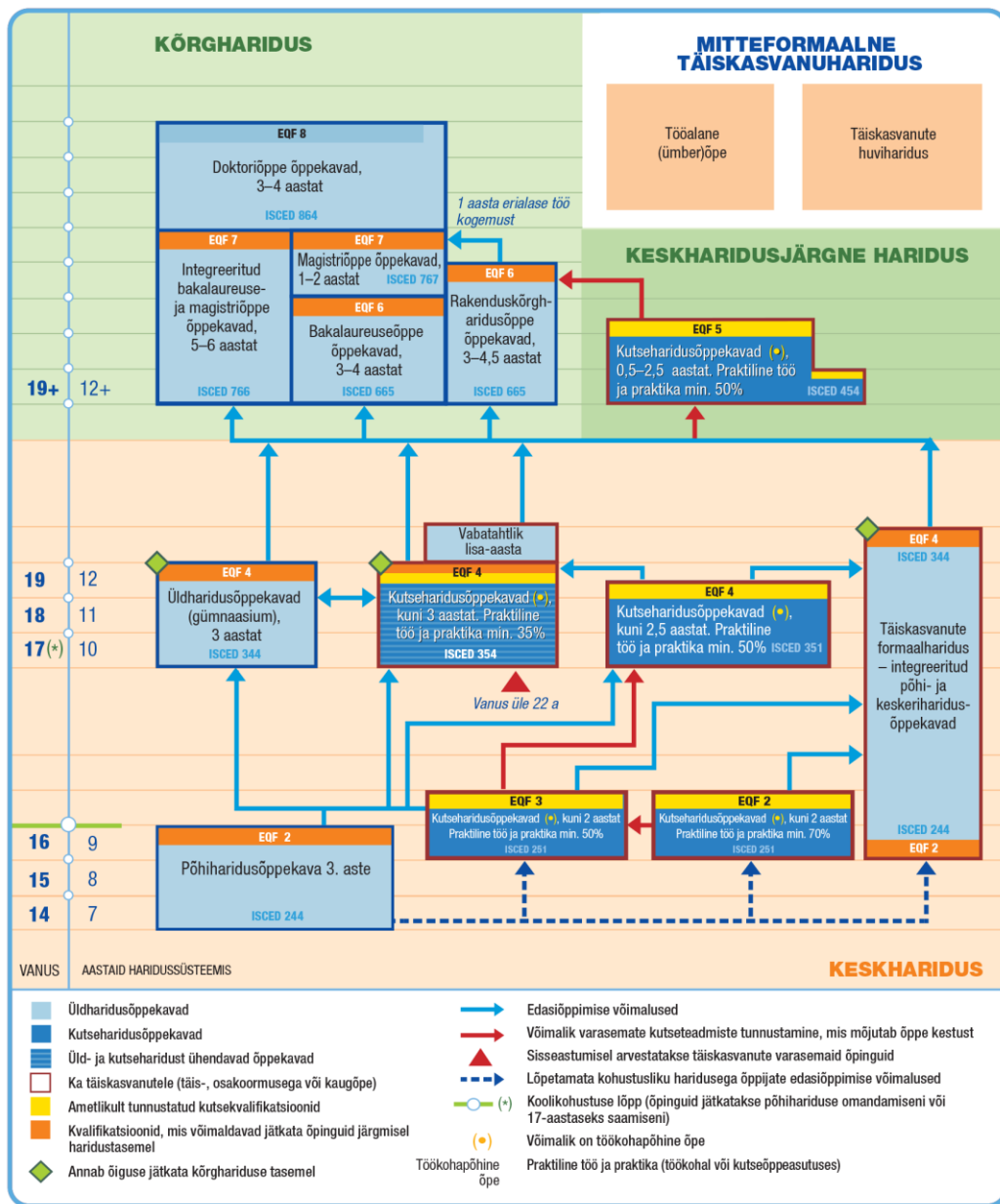
- (a) alusharidus (ISCEDi tase 0);
- (b) põhiharidus (ISCED 1 ja 2);
- (c) keskharidus (ISCED 3);
- (d) keskharidusjärgne kutseharidus (ISCED 4);
- (e) kõrgharidus (ISCED 6, 7 ja 8).

Alusharidus ei ole kohustuslik. Enamasti käivad lapsed koolieelsetes lasteasutustes 1,5.–7. eluaastani. Koolikohustus algab 7. eluaastal. Põiharidus kestab üheksa aastat või kuni õppija 17-aastaseks saamiseni. Tavaliselt on kõik põhikooliklassid põhikoolis koos, aga põhikooli I aste (1.–6. klass) võib maapiirkondades tegutseda ka eraldi koolina, et õppijate koolitee oleks lühem.

Üldkeskharidusõpe toimub gümnaasiumides. Kolme aasta pikkuse õppekava läbimisel on lõpetanud võimalik jätkata õpinguid kõrghariduses kas akadeemilisel või rakenduslikul õppekaval. Rakenduskõrgharidust ei loeta kutsehariduse osaks, aga rakenduskõrgkoolides võib lisaks kõrgharidusõppele olla ka keskharidusjärgse kutseõppe õppekavasid.

Enamasti toimub kutseharidusõpe keskhariduse tasemel või keskhariduse järel. On ka lõpetamata põhiharidusega õppijatele mõeldud õppekavasid, aga neil õpib väga väike osa õppureid.

Joonis 11. Kutseharidus Eesti haridussüsteemis 2017. aastal

NB! ISCED-P 2011

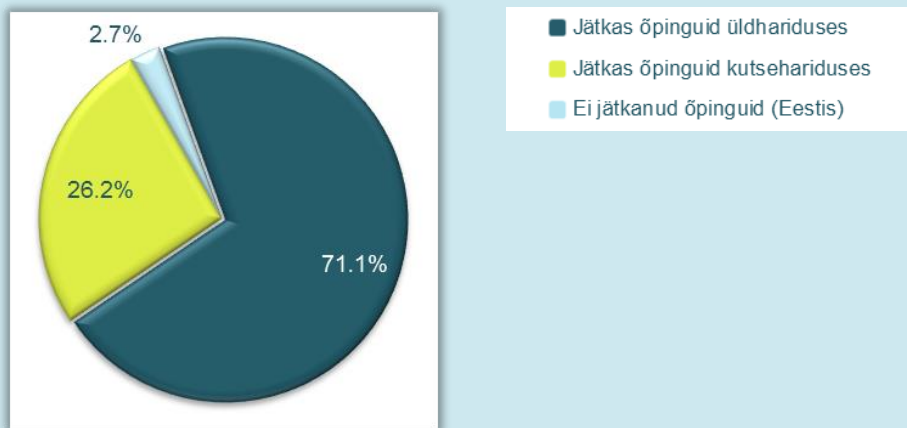
Allikas: Cedefop ja ReferNet Estonia

Keskharidusjärgses kutsehariduses ja kõrghariduses õpingute alustamiseks ei ole vanusepiirangut. Õppija peab üksnes tõendama, et tal on valitud õppekaval õppima asumiseks vajalik haridustase. Üha rohkem täiskasvanud õppijaid osaleb kutsehariduse esma- ja jätkuõppes (ptk 2.2.6).

Ligi 80% kutseõppeasutustest on riigi omanduses, aga on ka era- ja munitsipaalkutsekoole.

2016. aastal jätkas 71,1% põhikooli lõpetanutest järgmisel õppeaastal õpinguid üldkeskhariduses ja 26,2% kutsehariduses. 2020. aasta eesmärk on suurendada kutseõppurite osakaalu 35%-ni (Haridus- ja Teadusministeerium 2014).

Joonis 12. Põhikoolilõpetanute haridusvalikud, 2016

NB! Lõpetamisega samal kalendriaastal

Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem

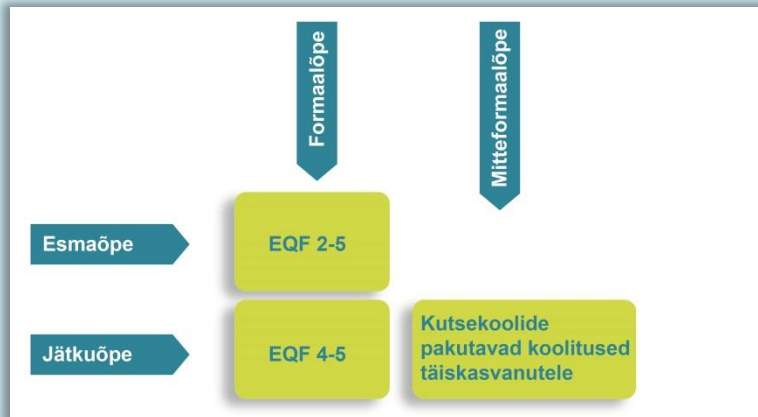
See jaotus ei ole alates 2010. aastast märkimisväärselt muutunud. Kutsehariduses jätkab ka umbes 10% keskhariduse lõpetanutest. Põhikoolilõpetanute haridusvalikutest on soolisi ja piirkondlikke (ka keelelisi) erinevusi. Linnades eesti õppekeelega kooli lõpetanud tüdrukutest valib kutsehariduse üksnes 10%, aga riigi kirdeosa vene õppekeelega koolide poistest 60%. Õppijatest, kes ei ole põhikooli lõpuks omandanud eesti keelt tasemel B1, jätkas viimasel kuuel aastal õpinguid kutsehariduses kaks kolmandikku.

Haridussüsteemi andmed, sh info koolide, õppurite, pedagoogide, õppekavade ja lõpudokumentide kohta on koondatud [Eesti Hariduse Infosüsteemi](#). Haridusstatistikat visualiseeriv andmebaas [HaridusSilm](#) võimaldab võrrelda koole valitud näitajate alusel.

2.2. Kutsehariduse riiklik korraldus

Kutseõppeasutuse seaduse (Riigikogu 2013) järgi eristatakse kutsehariduses esma- ja jätkuõpet.

Joonis 13. Kutsehariduse esma- ja jätkuõpe

Allikas: Cedefop ja ReferNet Estonia

Nii esma- kui ka jätkuõpe annavad tööleasumiseks vajalikud teadmised, oskused ja hoiakud, aga esmaõpe võimaldab õppijatel lisaks ka järgmisel haridustasemel õpinguid jätkata. Mitteformaalne kutsealane täienduskoolitus on osa täiskasvanuõppest, mida reguleerib täiskasvanute koolituse seadus (Riigikogu 2015) (ptk 2.4).

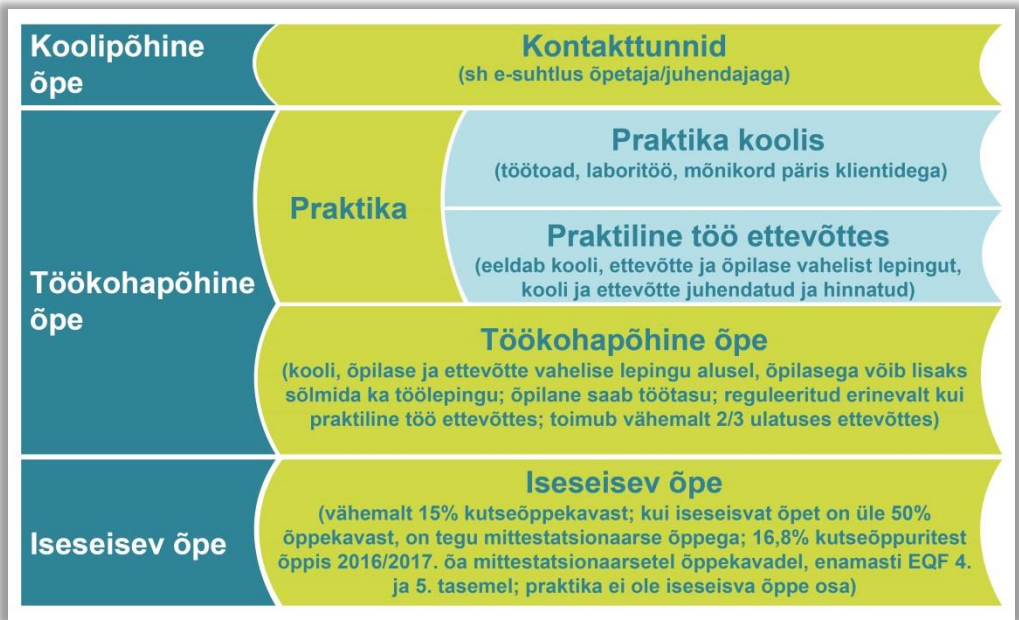
Formaalharidussüsteemis saab kutseharidust omandada neljal haridustasemel, mis kattuvad Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku (EQF) tasemetega 2–5. Kutseharidusstandardis kehtestatakse õppe maht (arvestuspunktide arv), õpiväljundid, õpingute lõpetamise ja edasiõppimise tingimused kutseõppe tasemetega (Vabariigi Valitsus 2013).

Kutseõpe toimub mitmes vormis:

- koolipõhine õpe (kontakttunnid, sh e-suhtlus õpetaja/juhendajaga);
- töökohapõhine õpe (praktika koolis ja praktiline õpe töökohal);
- iseseisev õpe (v.a praktiline õpe töökohal; vähemalt 15% õppekavast tuleb omandada iseseisvalt õppides; kui iseseisva töö osakaal ületab 50%, on tegu mittestatsionaarse õppega; 2016/2017. õppeaastal õppis mittestatsionaarses vormis 16,8% kutseõppuritest, enamik neist EQF tasemetel 4 ja 5).

Töökohapõhine õpe võeti kutsehariduses eraldiseisva õppevormina kasutusele 2006. aastal (joonis 14).

Joonis 14. Õppevormid kutsehariduses

Allikas: Cedefop ja ReferNet Estonia

Kutseõppurid võivad saada korraga kaks kvalifikatsiooni: õppekava lõpetamisel omandatava formaalhariduskvalifikatsiooni ja kutsekvalifikatsiooni, mis on konkreetse kutse- või eriala õpiväljundite omandatust tõendav kutsetunnistus (Cedefop 2017). Me viitame neile kui kutsehariduse kvalifikatsioonile ja kutsekvalifikatsioonile. Õppekava lõpetamiseks peavad õppijad sooritama erialase lõpueksami, mille võib võimaluse korral asendada kutseeksamiga. Tegu on sarnaste eksamitega – mõlemad põhinevad õpiväljunditel ja üldjuhul sisaldavad praktilist osa.

Lisaks eriala- või kutseeksamitele saavad kutsekeskhariduse õppekava lõpetajad teha riigieksameid (emakeeles, matemaatikas ja võõrkeeles). Riigieksameid korraldab keskselt Sihtasutus Innove ⁽¹⁶⁾.

2.2.1. Teise taseme kutseõpe (ISCED 251)

Need õppekavad annavad kvalifikatsiooniraamistiku 2. taseme kvalifikatsiooni ja valmistavad ette lihttöölisi, nagu näiteks puhastusteenindaja abiline, abiaednik,

⁽¹⁶⁾ Innove: *Riigieksamid*: <http://www.innove.ee/et/riigieksamid>

elektroonikaseadmete koostaja ja raietöoline ⁽¹⁷⁾. Haridusnõuet ei ole, aga õppijad peavad õppima asumiseks olema vähemalt 17-aastased.

Õppe maht on sõltuvalt õppekavast 15–120 arvestuspunkti ⁽¹⁸⁾: puhastusteenindaja abilise õppekava on 15 punkti, abiaednikul aga 120 punkti. Praktika ja praktilise töö osakaal õppekavas on vähemalt 70%. Mitmed selle taseme õppekavad, nt puhastusteenindaja abiline, sobivad ka erivajadusega, nt intellektipuudega õppijatele. Erivajadusega õppijatele on kutsekoolides ja sotsiaalhoolekandeesutustes loodud eraldi õpivõimalusi.

Kutsehariduse lõpetanud võivad asuda tööle või jätkata õpinguid kolmanda taseme kutseõppes või täiskasvanutele mõeldud üldhariduskoolis, et omandada põhiharidus. Need, kes õppisid samaaegselt kutse- ja üldhariduse õppekaval ja täitsid põhihariduse lõpetamise nõuded, saavad lisaks kutsetunnistusele põhikooli lõputunnistuse. Teise taseme kutseõppe õppekavadel õppis 2016/2017. õppeaastal vähem kui üks protsent kutseõppuritest (103).

2.2.2. Kolmanda taseme kutseõpe (ISCED 251)

Kolmanda taseme kutseõppe õppekavad annavad kvalifikatsiooniraamistiku 3. taseme kvalifikatsiooni ja valmistavad ette näiteks puidutöötluspingi operaatoreid või elektroonikaseadmete koostajaid. Nendele õppekavadele õppima asumiseks ei ole haridusnõuet. Õppe maht on 15–120 arvestuspunkti ning praktika ja praktilise töö osakaal õppekavas vähemalt 50%; enamasti on pool sellest kutseõppeasutuses ja teine pool ettevõttes. Lõpetanud saavad tööle asuda. Sarnaselt teise taseme kutseõppe õppekavadega saavad õppurid, kes omandasid (enne kutseõpet või sellega paralleelselt) üldpõhihariduse, jätkata õpinguid keskhariduse tasemel ning lõpetamata põhiharidusega õppurid täiskasvanute üldhariduskoolides. 2016/2017. aastal õppis kolmanda taseme õppekavadel 3,7% (927) kutseõppuritest.

2.2.3. Neljanda taseme esma- ja jätkuõpe

Sellel tasemel on kaht tüüpi õppekavasid:

- (a) üksnes kutseharidust hõlmav esma- ja jätkuõpe (ISCED 351), mis ei anna õigust jätkata õpinguid järgmisel haridustasemel, v.a juhul, kui õppija omandab lisaks üldkeskhariduse;

⁽¹⁷⁾ ILO: rahvusvahelise ametite klassifikaatori: ISCO 08 järgi, <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/>

⁽¹⁸⁾ Kutseõppeasutuse seaduse (Riigikogu 2013) kohaselt on Eesti kutsehariduse arvestuspunkt õppemahu arvestusühik, mis näitab õpiväljundite saavutamiseks kuluva töö mahtu. Üks arvestuspunkt vastab 26 tunnile õpilase tööle. Õppetöö maht õppeaastas on 60 arvestuspunkti.

- (b) kutsehariduse esmaõpe, mis sisaldab nii üld- kui ka kutsehariduse mooduleid (ISCED 354); see on ainus õppekava tüüp, mis Eestis liigitatakse kutsekeskhariduse alla.

2.2.3.1. Neljanda taseme kutseõpe (ISCED 351)

Neljanda taseme kutseõppe õppekavad annavad kvalifikatsiooniraamistiku 4. taseme kvalifikatsiooni. Lõpetanud on võimelised töötama keerukamates ametites, näiteks keevitaja, noorema tarkvaraarendaja, IT-süsteemide spetsialisti või põllumajandustöötajana, aga õppekavad ei anna üldkeskharidust. Õppima asumise tingimus on lõpetatud põhiharidus. Õppe maht on sõltuvalt õppekavast 15–150 arvestuspunkti ning muusika ja esituskunstide õppekavarühmas 180 punkti. Praktika ja praktilise töö osakaal õppekavas on vähemalt 50%; pool sellest kutseõppeasutuses ja teine pool ettevõttes. Lõpetanud saavad asuda tööle, jätkata õpinguid üldkeskhariduses või ISCED 354 taseme kutseõppes.

Neljanda taseme jätkuõppes õpingute alustamise tingimus on vähemalt 4. kvalifikatsioonitaseme kutse või vastavate oskuste ja põhihariduse olemasolu. Lõpetanud saavad töötada näiteks elektrikuna või meesterätsepana. 2016/2017. õppeaastal õppis nendel õppekavadel 26,6% (6 574) kutseõppuritest.

2.2.3.2. Kutsekeskharidus (ISCED 354)

Need kolmeaastased kutsekeskhariduse õppekavad annavad kvalifikatsiooniraamistiku 4. taseme kvalifikatsiooni ja valmistavad ette näiteks soojuspumba seadistajaid ja toitlustusteenindajaid. Lõpetanud saavad jätkata õpinguid kõrghariduses, kui nad täidavad sisseastumistingimused. Kõrgkoolid võivad lisaks kutsehariduse tunnistusele nõuda riigieksamite (matemaatika, võõrkeel ja emakeel) sooritamist. Riigieksameid korraldab keskselt Sihtasutus Innove⁽¹⁹⁾.

Õpingute lõpetamiseks peavad kõik lõpetajad sooritama erialase lõpueksami; samuti on võimalik teha kutseeksam.

Nagu joonisel 11 näha, on lõpetanutel võimalik jätkata ühe aasta jooksul üldharidusõpinguid, mis aitavad neil riigieksamiteks valmistuda. Seda võimalust ei kasutata siiski kuigi sageli.

Kutsekeskhariduses võivad õpinguid alustada ka üle 22-aastased lõpetamata põhiharidusega õppurid, kellel on põhiharidusele vastavad teadmised ja oskused. Koolid hindavad nõutavate oskuste olemasolu varasemate õpingute arvestamise abil.

Õppe maht on 180 arvestuspunkti, sh vähemalt 60 arvestuspunkti mahus üldharidusõpet: 30 arvestuspunkti on kõigil õppekavadel samad ning 30 punkti

⁽¹⁹⁾ Innove: *Riigieksamid*: <http://www.innove.ee/et/riigieksamid>

erinevad sõltuvalt õppekavast. Koolis toimuva praktika ja töökohal läbiviidava praktilise õppe osakaal on vähemalt 35%. 2016/2017. õppeaastal õppis kutsekeskhariduse õppekavadel 45,1% kõigist kutseõppuritest; 7,3% jätkas lõpetamisele järgneval aastal kõrghariduses.

2.2.4. Viienda taseme kutseõpe (ISCED 454)

Viienda taseme kutseõppe õppekavad annavad kvalifikatsiooniraamistiku 5. taseme kvalifikatsiooni. Praktilise töö ja praktika osakaal on vähemalt 50%, millest pool toimub kutseõppeasutuses ja pool ettevõttes.

Viienda taseme esmaõppe õppekavad valmistavad ette näiteks raamatupidajaid, ärikorralduse spetsialiste, müügikorraldajaid ja väikeettevõtjaid. Õppe maht on 120–150 arvestuspunkti ning sõjaväelise ja sisekaitselise õppekava puhul 60–150 punkti. Õpingute alustamise tingimus on keskhariduse olemasolu.

Viienda taseme jätkuõppes õpingute alustamiseks on lisaks keskharidusele vaja vähemalt 4. või 5. kvalifikatsioonitaseme kutset või vastavaid oskusi. Jätkuõppe õppekavade maht on 15–60 arvestuspunkti ja need valmistavad ette maksuspetsialiste, mootorsõiduki diagnostikuid, infohalduse spetsialiste ja põllumajandustootjaid.

Nii esma- kui ka jätkuõppe lõpetanud saavad asuda tööle või jätkata õpinguid bakalaureuse- või rakenduskõrgharidusõppes; esmaõppe lõpetanud võivad ka minna edasi jätkuõppesse. 2016/2017. õppeaastal õppis kvalifikatsiooniraamistiku 5. taseme õppekavadel 23,8% kõigist kutseõppuritest (2,3% jätkuõppes).

2.2.5. Töökohapõhine õpe

Töökohapõhine õpe (õpipoisiõpe) võeti kasutusele 2006. aastal (Riigikogu 2013, §28). Töökohapõhist õpet võib korraldada kõigil kutseõppe tasemetel ja vormides (esma- ja jätkuõppes) ning see annab kvalifikatsiooniraamistiku 2.–5. taseme kvalifikatsiooni. Töökohapõhine õpe toimub samade õppekavade järgi kui koolipõhine õpe. Kutseõppeasutused teevad tööandjatega kehtivate õppekavade alusel töökohapõhise õppe korraldamiseks koostööd.

Töökohapõhise õppe erijooned:

- (a) töö praktikakohas moodustab õppekavast vähemalt kaks kolmandikku;
- (b) ülejäänud kolmandik õppekavast (kooli osa) võib sisaldada ka praktikat koolis; mõnel puhul on koolid ettevõtetest paremini varustatud;
- (c) kooli, õppija ja tööandja vahelises praktikalepingus sätestatakse poolte õigused ja kohustused ning õppeprotsessi üksikasjad; lepingu algatab tavaliselt kool, aga algatajaks võivad olla ka ettevõtte ja õppijad; leping peab olema kooskõlas tööõigusega, aga õppijad säilitavad õpilase staatuse isegi juhul, kui nendega sõlmitakse lisaks praktikalepingule ka tööleping; töökohapõhises õppes õppijatel on samad sotsiaaltagatised kui koolipõhises õppes;

- (d) õpingute kogukestus on kolmest kuust kolme aastani ⁽²⁰⁾ nagu ka koolipõhises kutseõppes;
- (e) tööandjad maksavad õppijatele tööülesannete täitmise eest lepingus kokkulepitud summas tasu, mis ei tohi olla väiksem töötasu alammäärast (2017. aastal 470 eurot kuus või 2,78 eurot tunnis);
- (f) töökohapõhise õppe lõpetamiseks tuleb teha samad lõpueksamid kui koolipõhises õppes;
- (g) õppijat toetavad kaks juhendajat: üks koolis ja teine praktikakohal.

Töökohapõhise õppe kulud hõlmavad juhendajate koolitust ja muidu kulusid ⁽²¹⁾. Vastavalt praktikalepingus kokkulepitule võib kool kanda kuni 50% koolituskoha maksumusest üle praktikakohale sealse juhendaja juhendamistasuks.

2015/2016. õppeaastal õppis töökohapõhises õppes 678 õppurit, kellest 30 õpinguid kaasrahastati Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) vahenditest. 2016/2017. õppeaastal võimaldas jätkuv ESF rahastus suurendada õppekohtade arvu 1381-ni (5% kutseõppuritest), sh 996 ESF-ist kaasrahastatud õppekohta ⁽²²⁾ (joonis 15). Aastate 2015–2023 riiklik eesmärk on pakkuda töökohapõhist õpet 8000 õppijale.

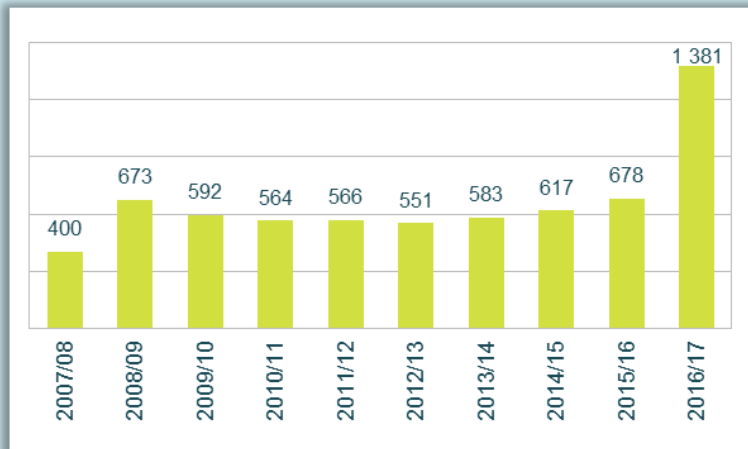
Kõige populaarsemad õppevaldkonnad (õppekavarühmad) töökohapõhises õppes on hulgi- ja jaekaubandus, sotsiaaltöö ja nõustamine, mootorliikurid, laevandus- ja lennundustehnika ning elektrienergia ja energiaetika.

⁽²⁰⁾ Praegu ei ole töökohapõhises õppes võimalik õppida kutsekeskhariduse tasemel (ISCED 354).

⁽²¹⁾ Töötasu, koolitusmaterjalid ja üldkulu (küte ja elekter).

⁽²²⁾ Suurem osa EL kaasrahastatud töökohapõhises õppes õppijatest alustas jaanuaris 2017; nende andmed ei kajastu joonisel.

Joonis 15. Töökohapõhine õpe, 2007/2008–2016/2017

NB! Andmed 10. novembri seisuga

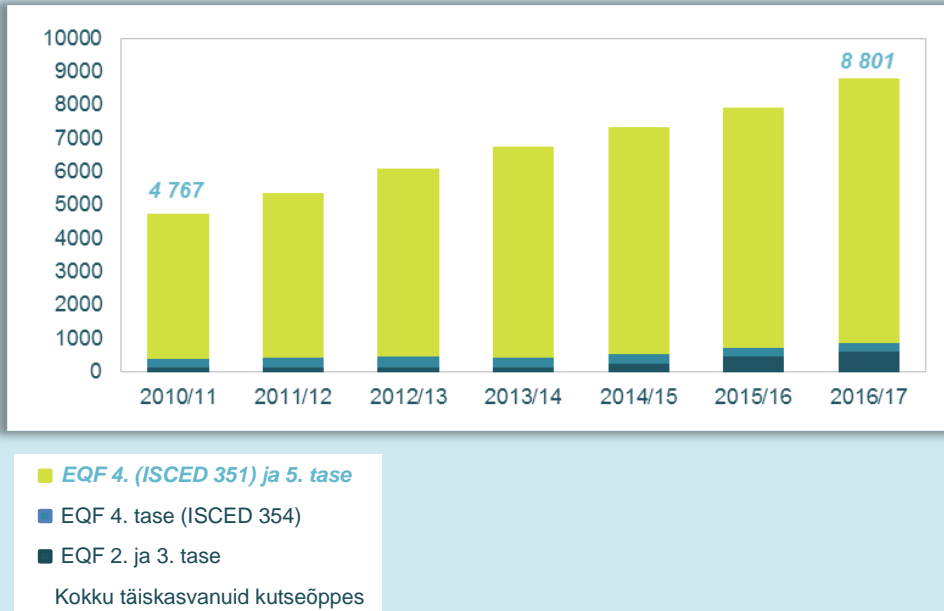
Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem

2.2.6. Täiskasvanud kutsehariduse tasemeõppes

Kutsehariduses õppima asumiseks ei ole vanuse ülempiiri: täiskasvanud võivad alustada tasuta õpinguid mis tahes tasemel ja õppevormis (Riigikogu 2013). 2016/2017. õppeaastal oli äsja õppima asunud kutseõppurite mediaanvanus 21 aastat, ulatudes 16st 31 aastani.

Õigusaktides ei ole määratletud täiskasvanud õppija vanusepiiri, kuid poliitikaülevaadetes ja -analüüsidest peetakse täiskasvanud õppijaks sageli 25-aastasest või vanemat. Täiskasvanute osakaal kutsehariduses, peamiselt kvalifikatsiooniraamistiku 4. (v.a ISCED 354) ja 5. tasemel on kasvanud 2010/2011. aasta 17%-lt 35,1%-ni 2016/2017. õppeaastal (joonis 16).

Joonis 16. Täiskasvanud õppijad (≥25a) kutsehariduse tasemeõppes EQF tasemete kaupa

Allikas: Eesti Hariduse Infosüsteem

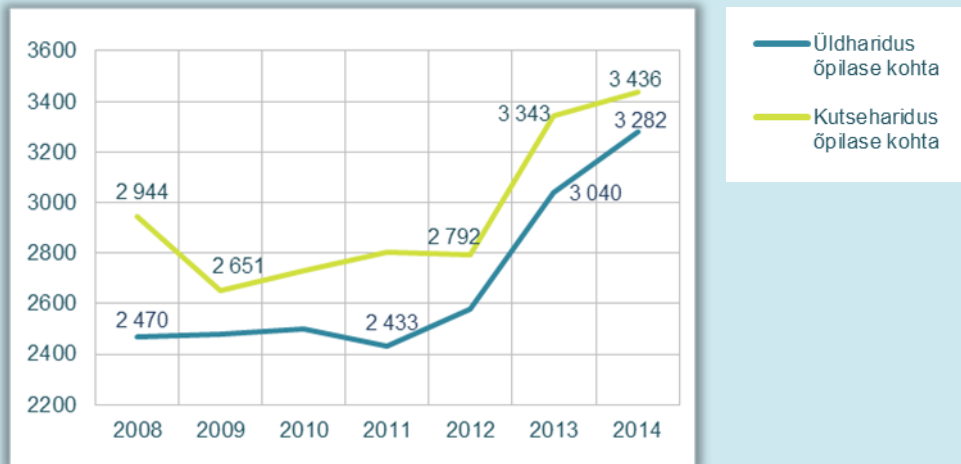
2.3. Kutsehariduse rahastamine

Tasemeõpet rahastab valdavas osas riik. 2016/2017. õppeaastal õppis 25 071 esma- ja jätkuõppe kutseõppurist 99% riigi rahastatavatel õppekavadel. Ka erakutsekoolid võivad taotleda riiklikku koolitustellimust.

2016/2017. õppeaastal oli koolituskoha (60 arvestuspunkti) baasmaksumus õppija kohta 1665 eurot aastas, mida sõltuvalt õppekavarühmast, õppevormist ja õppija erivajadusest korrutatakse koefitsiendiga (1,0–4,0). Baasmaksumusest kaetakse töötajate palgad, õppevara ja üldkulud (nt küte ja elekter). Valitsus kehtestab baasmaksumuse määra igaks kalendriaastaks. Kõiki kutsehariduse tasemeid ja vorme rahastatakse samade põhimõtete järgi ⁽²³⁾.

⁽²³⁾ Vt üksikasjalikumalt infot ptk 2.2.

Joonis 17. Kulu õppija kohta aastatel 2008–2014 (eurodes)

NB! Kõige värskemad andmed. Taristu ja seadmetega seotud investeeringuid ei ole arvestatud.

Allikas: UOE; avaliku ja erasektori kulu

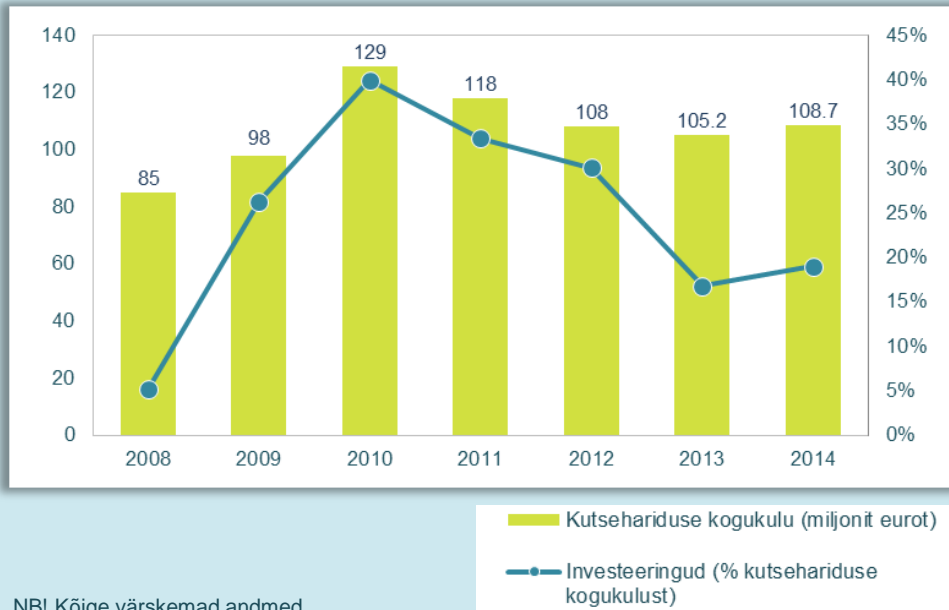
Haridusminister kehtestab igal aastal riigieelarvest rahastatavate koolituskohtade arvu järgnevas kolme aasta õppekavade ja kutseõppeasutuste kaupa (nt audiovisuaalsete tehnikate ja meedia tootmise õpperühm hõlmab mh multimeedia, trükitehnoloogia ja fotograafia õppekavasid). Igal aastal ajakohastatakse järgneva kahe aasta koolituskohtade arvu. Koolil on õigus otsustada õppevorm ja õppekava, mida rahastatud (kutseharidusstandardis määratletud) õppekavade piires pakutakse. Kui kutseõppeasutusel ei ole selles õppekavade piires piisavalt õppijaid, võib rahastust kasutada teise õppekavade piires tarbeks või jätkuõppeks sama õppekavade piires.

Riigi- ja munitsipaalkutsekoolides on ka mõned erarahastusega kutseõppe õppekavad. Tegu on tavaliselt õppekavadega, mille järele on suur nõudlus (nt kosmeetiku õppekava), aga mis ei kuulu riikliku koolitustellimuse alla. Töökohapõhist õpet (sõidukulud ja õppetootus) kaasrahastab Euroopa Sotsiaalfond.

Riigi- ja munitsipaalkutsekoolid võivad korraldada tasulisi täiskasvanute täienduskoolitusi ilma vanusepiiranguteta. Koolid võivad ka kaasata lisarahastust muudest allikatest, nt rahvusvahelistest projektidest.

Kutsehariduse kogueelarve on vähenenud 2010. aasta 129 miljonilt eurolt 108,7 miljoni euroni 2014. aastal, kuna lõppenud on mitu suurt kutseharidusprojekti, mille raames tehti investeeringuid taristusse ja seadmetesse.

Joonis 18. Kutsehariduse kogukulu ja investeeringud aastatel 2008–2014

NB! Kõige värskemad andmed

Allikas: UOE; avaliku ja erasektori kulu

Ka avaliku sektori kulu kutseharidusele osakaaluna riigi kogukulust on vähenenud 2012. aasta 1,6%-lt 1,4%-ni 2014. aastal, kuna riigisektori kulu kasvas nominaalselt enam kui kulu kutseharidusele. Ligikaudu 66% kogukulust moodustab palgakulu.

2.4. Muud koolitusvormid

Selles peatükis kirjeldatakse lühidalt täiskasvanute mitteformaalset täienduskoolitust, mida reguleerib täiskasvanute koolituse seadus (Riigikogu 2015) ja mida võivad pakkuda kutseõppeasutused eeldusel, et nad on selle õiguse omandanud riigihanke kaudu.

Täienduskoolitus on väljaspool tasemeõpet õppekava alusel toimuv eesmärgistatud ja organiseeritud õppetegevus. Täienduskoolitusi korraldatakse eri vormis, eri kestuse ja sisuga. Koolituskulu tasuvad tavaliselt õppijad või nende tööandjad.

Eestis koordineerivad täiskasvanuharidust haridus-, sotsiaal- ja majandusministeerium. Haridusministeerium kujundab ja rakendab riigi täiskasvanuhariduse poliitikat, sõnastab selle põhimõtted ja eesmärgid ning toetab

ka täiskasvanute koolitajaid, koolitusi pakkuvaid asutusi ja õppijaid. Sotsiaalministeerium vastutab Töötukassa kaudu töötute ja teiste riskirühma kuuluvate inimeste (ümber)õppe eest (²⁴). Töötukassa pakub töötajatele ja töötutele tasuta tööturukoolitusi, mida rahastatakse riigieelarvest (Riigikogu 2005). Töötaja valib koostöös konsultandiga koolituse, mis arendab tööleidmist hõlbustavaid teadmisi ja oskusi. Koolitusrühmas on tavaliselt 6–12 inimest. Koolitus võib kesta ühest päevast kuni ühe aastani ning võib toimuda kaugõppe (e-õppe) vormis. Koolituse sisu vastab kutsestandarditele ja tööandjate vajadustele. Majandusministeerium loob tingimused töötajate regulaarseks koolitamiseks vastavalt ettevõtete vajadustele.

Täiskasvanute koolituse seadusega (Riigikogu 2015) kehtestatakse nõuded täienduskoolituse läbivijatele: kõik õppekavad on avalikud; täienduskoolitusasutusel peab olema veebileht; tunnistused peavad vastama kindlatele kriteeriumidele; täienduskoolitusasutused peavad olema registreeritud riiklikus andmebaasis. Koolituse kvaliteeti aitavad tagada väljundipõhised õppekavad ning koolitajate kvalifikatsiooni, pädevuste ja erialase kogemuse kirjeldused koolitusasutuse veebilehel.

Mitteformaalset koolitust pakuvad peamiselt enam kui 600 eraõiguslikku koolituskeskust, mis moodustavad suure osa täiskasvanuhariduse sektorist, aga ka kutseõppeasutused, rakenduskõrgkoolid ja ülikoolid (²⁵).

2.5. Kutsehariduse juhtimine

Vastavalt õigusaktidele (²⁶) vastutavad riigi tasandil kutseharidussüsteemi eest ühiselt Riigikogu, Eesti Vabariigi Valitsus ning Haridus- ja Teadusministeerium. Kutseharidussüsteemi uuendati põhjalikult 1990. aastate lõpus ja 2013. aastal. Sotsiaalpartnerid, sh ametiühingud ja tööandjate organisatsioonid osalesid õigusloomega tegeleval töörühmas.

Riigikogu võtab vastu õigusaktid. Valitsus kehtestab riigi hariduspoliitika, suunates kõige olulisemaid arengusuundi hariduses vastavalt *Eesti elukestva õppe*

(²⁴) Töötukassa.

(²⁵) Haridus- ja Teadusministeerium: *Eesti Hariduse Infosüsteem*. <http://www.ehis.ee/> (2016. aasta juuni andmed).

(²⁶) Kutseõppeasutuse seadus (Riigikogu 2013); kutseharidusstandard (Vabariigi Valitsus 2013), töökohapõhise õppe määrus (Haridus- ja Teadusministeerium 2007); erakooliseadus (Riigikogu 1998b); rakenduskõrgkooli seadus (Riigikogu 1998a); täiskasvanute koolituse seadus (Riigikogu 2015); kutseseadus (Riigikogu 2008a); välisriigi kutsevalifikatsiooni tunnustamise seadus (Riigikogu 2008b); õppetootuste ja õppelaenu seadus (Riigikogu 2003a); noorsootöö seadus (Riigikogu 2010b).

strategiale 2020 (Haridus- ja Teadusministeerium jt 2014). Valitsus kehtestab ka kõrg- ja kutsehariduse standardid ning õpetajakoolituse raamnõuded (ptk 2.6).

Kutseharidusstandardiga (Vabariigi Valitsus 2013) kehtestatakse:

- (a) kutseõppe õpiväljundid;
- (b) kutseõppe õppekavade nõuded:
 - (i) õppe maht ja ülesehitus, sh ühisõppekavad (nt kutseõppe ja rakenduskõrghariduse vahelised);
 - (ii) õpingute alustamise ja lõpetamise nõuded;
 - (iii) võtmepädevused;
- (c) õppekava muutmise põhimõtted;
- (d) varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise põhimõtted;
- (e) õppevaldkondade ja -suundade ning õppekavarühmade loetelu. Õppekavarühmad on näiteks „Reisimine, turism ja vaba aja veetmine“, „Sotsiaaltöö ja nõustamine“, „Rahandus, pangandus ja kindlustus“.

Haridusministeerium vastutab strateegia ja selle üheksa programmi ⁽²⁷⁾, sh kutseharidusprogrammi elluviimise eest (Haridus- ja Teadusministeerium 2015a). Haridusminister kinnitab ka kutseõppe riiklikud õppekavad.

Alates 2012. aastast on riigi hariduspoliitika rakendusasutus Sihtasutus Innove ⁽²⁸⁾. Kutsehariduse valdkonnas korraldab sihtasutus riiklike õppekavade väljatöötamist, toetab nende rakendamist ja korraldab kutseõpetajate koolitust.

Kutsehariduspoliitika rakendamises osalevad mitmed nõuandvad kogud ja sotsiaalpartnerite organisatsioonid. Maavalitsused koostavad ja rakendavad kohalikke hariduse arengukavasid ning koordineerivad munitsipaalharidusasutuste, sh nelja munitsipaalkutsekooli (2016/2017) tegevust. Sotsiaalpartnerite osalust kutsehariduses reguleerivad riigi õigusaktid ja partnerluslepingud.

Riigi tasandil esindavad sotsiaalpartnereid Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Töandjate Keskkliit ja Eesti Ametiühingute Keskkliit. Töandjad täidavad aktiivset ja kaalukat rolli kutsenõukogude töös ning kutsestandardite koostamisel.

Kohalikul tasandil osalevad sotsiaalpartnerid kutseõppeasutuse nõunike kogus, mis moodustatakse vastavalt kutseõppeasutuse seadusele (Riigikogu 2013). Nõunike kogud koosnevad vähemalt seitsmest liikmest. Need sidustavad kutsekoole

⁽²⁷⁾ (1) Pädevate ja motiveeritud õpetajate ning haridusasutuste juhtide programm; (2) digipöörde programm; (3) tööturu ja õppe tihedama seostamise programm; (4) koolivõrgu programm; (5) õppe- ja karjäärinõustamise programm; (6) üldharidusprogramm; (7) kutseharidusprogramm; (8) kõrgharidusprogramm; (9) täiskasvanuhariduse programm.

⁽²⁸⁾ Kuni 2011. aastani täitis seda ülesannet Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus. 2012. aastal ühines keskus Sihtasutusega Innove.

ja ühiskonda, nõustavad kooli ja selle juhtkonda haridus- ja majandustegevuse kavandamise ja korraldamise küsimustes.

Kutseõppeasutused võivad olla riigi, kohaliku omavalitsuse või eraomanduses. Kooskõlas kutseõppeasutuse seadusega (Riigikogu 2013) on kõigil sarnane juhtimisstruktuur. Kooli kõrgeim kollegiaalne otsustuskogu on nõukogu, mis korraldab kooli tegevust ja kavandab arengut. Kooli direktor on ka nõukogu eesotsas ning juhib kooli vastavalt kavale, sh kooli rahakasutust (Cedefop ReferNet Estonia 2014).

2016/2017. õppeaastal oli 26 kutseõppeasutust 34-st riigi omanduses ning nende pidaja on Haridus- ja Teadusministeerium. Kolm kutseõppeasutust on kohalike omavalitsuste omanduses ja viis kooli eraomanduses. Ülejäänud viis on rakenduskõrgkoolid, kus lisaks kõrghariduse õppekavadele pakutakse keskharidusjärgse kutseõppe õppekavasid (ISCED 6).

2.6. Õpetajad

Üks viiest Elukestva õppe strateegia 2020 strateegilisest eesmärgist on tingimuste loomine pädevate ja motiveeritud õpetajate toetamiseks. Eesmärk on pakkuda õpetajatele konkurentsivõimelist palka ja töötingimusi, et õpetajaameti maine ühiskonnas oleks positiivne. Praegu ei ole õpetajaamet noorte seas populaarne. Suur osa kutseõpetajaid (50,6%) on üle 50 aasta vanad ⁽²⁹⁾ ja vanemate õpetajate osakaal on viimasel kümnendil kasvanud. Enamik kutseõpetajaid on naised, kuigi meesõpetajaid on kutsehariduses ligi poole võrra rohkem (38%) kui üldhariduses.

2.6.1. Kvalifikatsiooninõuded

Kutseõppeasutuse seaduses (Riigikogu 2013) kasutatakse terminit „õpetaja“ nii õpetajate kui ka koolitajate kohta. Seaduses on sätestatud, et õpetajate kvalifikatsiooninõuded peavad põhinema kutsestandarditel. Üldharidusainete õpetajatele ja kutseõpetajatele on eraldi kutsestandardid.

Üldharidusainete õpetajad saavad töötada nii kutseõppeasutustes kui ka üldhariduskoolides. Neil peab olema magistrikraad (300 EAP) ning nad õpetavad näiteks matemaatikat, füüsikat või keeli.

Kutseõpetajad jagavad teadmisi ja oskusi oma erialase pädevuse valdkonnas (nn erialaainetes). Nende kvalifikatsiooninõuded on üldharidusainete õpetajate omadega võrreldes madalamad, luues paindlikumad võimalused erialaspetsialistidele, kes soovivad õpetajana töötada. See parandab ka sidet

⁽²⁹⁾ Allikas: EHS.

tööturuga. Kutseõpetaja kutsestandardiga ⁽³⁰⁾ kehtestatakse kolm kvalifikatsioonitaset (kvalifikatsiooniraamistiku tasemed 5, 6 ja 7). Mõned kutseõpetajad töötavad osakoormusega ja neil ei ole pedagoogilist kvalifikatsiooni. Et jõuda kutsestandardi kõrgeimale tasemele, peab õpetaja olema läbinud vähemalt kvalifikatsiooniraamistiku 6. taseme kutseõpetaja õppekava (180 EAP), mis on kõrghariduse tasemel. Kutsestandardi kohaselt ei tohi standardi madalaimale tasemele vastavate õpetajate osakaal kutseõppeasutuses olla üle 20%.

Õpetajad töötavad lepingu alusel. Töölepingu sõlmib, seda muudab ja selle lõpetab vastavalt tööõigusele koolijuht. Töölepingud on tähtajatud; õpetajatele kehtib vähendatud tööaeg (35 tundi nädalas).

2.6.2. Erialane täienduskoolitus

Kutseõppeasutuse seadus (Riigikogu 2013) sätestab, et kutseõpetajatel on kohustus osaleda täienduskoolituses, mis on tasuta. Õpetajad on kohustatud arendama oma erialaoskusi ja hoidma end kursis haridusmaailma arenguga. Täienduskoolitus annab õpetajatele ka võimaluse hinnata oma pädevust ja arendada elukestva õppimise oskusi.

2015. aastal tunnistati kehtetuks nõue, mille järgi üldharidusainete õpetajatel oli kohustus läbida viie aasta jooksul täienduskoolitusi vähemalt 160 akadeemilise tunni ulatuses ja kutseõpetajatel kolme aasta jooksul kahe kuu ulatuses. Uue lähenemisviisi järgi võetakse täienduskoolitusvajaduse hindamisel arvesse õpetaja individuaalseid vajadusi, mis tulenevad tema pädevusest ja ülesannetest ning kutseõppeasutuse vajadustest. Uut lähenemist rakendatakse kõigi kutseõpetajate puhul.

Kutseõppeasutused pakuvad sageli vajaduspõhiseid täienduskoolitusi vastavalt õpetajate iga-aastasele enesehindamisele ja koolijuhi tagasisidele. Enesehindamine asendab varasemat õpetajate atesteerimise süsteemi.

Täienduskoolitusena võidakse arvestada ka õpetaja stažeerimist ettevõttes või asutuses ⁽³¹⁾. Tegu on töökeskkonnas tehtava eesmärgipärase erialase tööga, mis on otseselt seotud õpetaja pädevusvaldkonnaga. Õpetajad on stažeerimise ajal õppetööst vabastatud.

Täienduskoolitusi pakuvad kõige enam ülikoolid, samuti kutseõppeasutused, eraettevõtted ja sihtasutused.

Rohkem infot sellel teemal on esitatud Cedefop ReferNeti õpetajaid käsitlevas temaatilises ülevaates (Taimsoo 2016).

⁽³⁰⁾ Kutsekoda: http://www.kutsekoda.ee/en/kutsesysteem/tutvustus/kutsestandardid_eng

⁽³¹⁾ Nt tervishoiu- või sotsiaalasutuses.

3. PEATÜKK

Kutsekvalifikatsioonide arendamine

3.1. Oskuste vajaduse prognoosimine

Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (HTM jt 2014) toetab kvaliteetseid, paindlikke ja mitmekesiste valikutega ning tööturu arenguvajadusi arvestavaid õppimisvõimalusi ja karjääriteenuseid. Strateegia eesmärk on ka suurendada erialase kvalifikatsiooniga inimeste arvu kõigis vanuserühmades ja regioonides. Infot Eesti tööturu oskuste vajaduse kohta annavad majandusministeeriumi prognoosid.

Ministeerium on aastast 2003 igal aastal koostanud tööturuvajaduse prognoose. Kvantitatiivne andmeanalüüs näitab, milline on riigi majanduse nõudlus töötajate järele sektorite ja kvalifikatsioonitasemete kaupa. Aastate jooksul on meetodikat täiendatud. Prognoosid põhinevad 2011. aasta rahvaloenduse andmetel ja Eesti Statistikaameti läbiviidavatel tööjõu-uuringutel ning hõlmavad 39 majandus(ala)sektorit ja viit peamist ametialarühma:

- (a) juhid;
- (b) spetsialistid;
- (c) teenindajad;
- (d) oskustöölised;
- (e) lihttöölised.

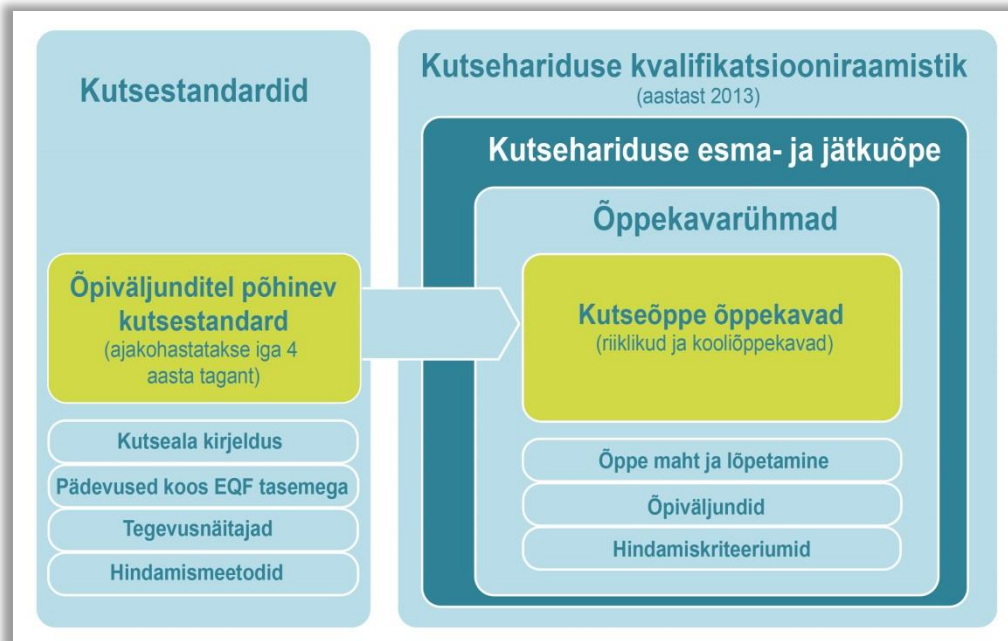
Prognoosid kajastavad muutusi tööhõives ja vajadust asendada tööturult lahkuvaid töötajaid. Viimane prognoos käsitleb perioodi 2016–2024 (MKM 2016).

2015. aastal käivitas ministeerium uue tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteemi **OSKA**. Süsteemi haldab *Kutsekoda*. OSKA hindab oskuste vajadust majandussektorite kaupa (nt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia, raamatupidamine) ning varustab haridus- ja ärimaailma uue info ja andmetega. Süsteemi käigushoidmiseks on loodud 23 tööandjate esindajatest, haridustöötajatest, teadlastest, arvamuslimdritest, ametiühingutest ja poliitikakujundajatest koosnevat ekspertkogu. 2020. aastaks avaldab iga valdkondlik ekspertkogu raporti praktiliste soovitustega poliitikakujundajatele ja sidusrühmadele. Viis esimest OSKA raportit raamatupidamise, metsanduse ja puidutööstuse, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT), metalli- ja masinatööstuse ning sotsiaaltöö kohta avaldati 2016. aastal. Järgmise kuue sektori uuringud valmivad 2017. aastal. Sektoriraportite põhjal täiendatakse igal aastal raportit, mis prognoosib tööturu nõudlust ja arengusuundi järgmisel kümnel aastal, ning see esitatakse valitsusele. Prognoosi tulemusi kasutatakse karjäärinõustamises, õppekavaarenduses ja strateegilises planeerimises kõigil haridustasemetel, sh kutsehariduses.

3.2. Kvalifikatsioonide kujundamine

Kutsehariduse esma- ja jätkuõppe kvalifikatsioonid põhinevad kutsestandarditel, mis moodustavad kvalifikatsioonisüsteemi osa (joonis 19).

Joonis 19. Kutsekvalifikatsioonid ja kutsestandardid

Allikas: Cedefop ReferNet Estonia info põhjal.

3.2.1. Kutsestandardid

Kutsestandardeid kasutatakse kutsehariduse õppekavade, kõrghariduse õppekavade ja muude koolituskavade koostamiseks, õppija pädevuste hindamiseks ja kutse omistamiseks. Kutsestandard:

- põhineb töö analüüsil ning kirjeldab töö iseloomu; analüüse teevad kutsestandardeid väljatöötavad töörühmad;
- kirjeldab vajalikke pädevusi vaadeldavate ja hinnatavate kriteeriumide abil;
- määrab kindlaks meetodi(d) õppija pädevuste hindamiseks ja „rahuldava“ künnise määramiseks;
- määrab kindlaks kvalifikatsiooniraamistiku taseme.

Kõik kutsestandardid on riiklikus kutseregistris ⁽³²⁾. 2017. aasta veebruaris oli registrisse kantud 577 kutsestandardit 95 kutsealale.

3.2.2. Kutsekvalifikatsioonid

Kutsehariduse õppekavade ja kutsekvalifikatsioonide ühtsed nõuded on sätestatud kutseharidusstandardiga (Vabariigi Valitsus 2013). Standard esitab riiklike ja kooliõppekavade nõuded ja õppekavarühmad vastavalt ISCEDi tasemetele, nende eesmärgid ja oodatavad õpiväljundid; määratakse kindlaks varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamise tingimused, esma- ja jätkuõppe õppekavade õppe maht ja lõpetamise tingimused ning õpetajatele esitatavad nõuded. Samuti seotakse riikliku kvalifikatsiooniraamistiku tasemed kutsehariduse kvalifikatsioonide tüüpidega.

Kutsekoolid koostavad kõigi pakutavate kvalifikatsioonide kohta õppekavad.

Kutsekeskhariduse õppekavad, mis annavad õiguse jätkata õpinguid kõrghariduses, põhinevad riiklikel õppekavadel. Riiklikud õppekavad põhinevad kutsestandarditel, kutseharidusstandardil ja gümnaasiumi riiklikul õppekaval. Sihtasutus Innove koordineerib õppekavade koostamist, sh koostööd sotsiaalpartneritega.

Muud kutseõppe õppekavad põhinevad kutseharidusstandardil ja asjakohastel kutsestandarditel. Kui kutsestandardit ei ole, peab kool taotlema õppekavale kinnitust sotsiaalpartneritelt.

Haridusminister kinnitab riiklikud kutsekeskhariduse õppekavad, mis annavad õiguse jätkata õpinguid kõrghariduses.

Kutseharidusstandardis on kindlaks määratud, kuidas kirjeldada moodulite õpiväljundeid:

- (a) kutse- ja erialased teadmised on õppeprotsessi käigus omandatud faktid ja teooriad;
- (b) kutse- ja erialased oskused on võime rakendada teadmisi ning kasutada neid ülesannete täitmisel ja probleemide lahendamisel, oskusi kirjeldatakse nende keerukuse ja mitmekesisuse kaudu;
- (c) iseseisvuse ja vastutuse ulatus on määr, mille ulatuses lõpetanu suudab iseseisvalt töötada ja oma töötulemuste eest vastutada;
- (d) õpipädevus on suutlikkus tõhusaid õpistrateegiaid ning sobivat õpistiili kasutades juhtida oma õpitegevust;
- (e) suhtluspädevus on suutlikkus suhelda erinevates situatsioonides ning teemadel suulises ja kirjalikus vormis;
- (f) enesemääratluspädevus on suutlikkus mõista ja hinnata iseennast, mõtestada oma tegevusi ja käitumist ühiskonnas, kujundada end isiksusena;

⁽³²⁾ Kutsedoda: *kutseregister*: <http://kutsekoda.ee/et/kutseregister/tutvustus>

- (g) tegevuspädevus on suutlikkus näha probleeme ja neid lahendada, oma tegevusi kavandada, seada tegevuseesmärke ja näha ette oodatavaid tulemusi, valida tegevusvahendeid, tegutseda, hinnata oma tegevuste tulemusi, teha koostööd;
- (h) infotehnoloogiline pädevus on suutlikkus kasutada oskuslikult ja kriitiliselt infotehnoloogiavahendeid ja digitaalmeediat;
- (i) ettevõtlikkuspädevus on suutlikkus tegutseda algatusvõimeliselt ja loovalt ning planeerida oma karjääri nüüdisaegses majandus-, ettevõtlus- ja töökeskkonnas, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates eluvaldkondades (Cedfop ReferNet Estonia 2014).

3.2.3. Kvalifikatsioonisüsteemi haldamine

Kvalifikatsioonide kavandamise, ajakohastamise ja omistamisega on seotud mitu institutsiooni:

- (a) Haridus- ja Teadusministeerium;
- (b) kutseõukogud;
- (c) kutse andjad;
- (d) kutsekomisjon;
- (e) hindamiskomisjon.

Joonis 20. Kutsesüsteemi osalised

Allikas: Cedfop ReferNet Estonia andmete põhjal.

Haridus- ja Teadusministeerium vastutab kutsesüsteemi arendamise eest. Ülesanne on delegeeritud Kutsekojale, eraõiguslikule sihtasutusele, mida juhib Kaubandus-Tööstuskoja, Töandjate Keskliidu, Teenistujate Ametiiliitude Organisatsiooni TALO ja Eesti Ametiühingute Keskliidu ning haridus-, rahandus-, majandus- ja sotsiaalministeeriumi esindajatest koosnev nõukogu. Kutsekoda korraldab ja koordineerib kutseenõukogude tööd ning peab kutseregistrit.

Kutseenõukogud esindavad 14 kutsetegevuse valdkonda. Nõukogud kinnitavad ja ajakohastavad kutsestandardeid ning neis on võrdselt esindatud ametiühingud, töandjate organisatsioonid, kutse- ja erialaühendused ja riigi esindajad. Nõukogude esimehed moodustavad kutseenõukogude esimeeste kogu, mis koordineerib nõukogude vahelist koostööd.

Kutseenõukogud valivad välja avaliku või erasektori asutused, kes korraldavad kompetentsuse hindamist ja väljastavad kutsetunnistusi. Kutset andvad asutused valitakse viieks aastaks kutsekoja korraldatava avaliku konkursiga. Ka kutseõppeasutus võib saada õiguse anda kutset, kui kooli õppekava vastab kutsestandardile ja on riiklikult tunnustatud. Kutsed kantakse kutseregistrisse ⁽³³⁾. 2016. aastal väljastas kutsetunnistusi 115 asutust.

Kutset andev asutus moodustab kutsekomisjoni, kuhu kuuluvad valdkonna huvirühmad: töandjad, töötajad, koolitajad ning kutse- ja erialaliitude esindajad. Sageli kaasatakse klientide esindajaid ja teisi huvitatud osalisi. See tagab kutse andmise erapooletuse. Komisjon kinnitab hindamisprotseduurid, sh eksamiülesanded, otsustab kutse andmise või andmata jätmise ning lahendab kaebusi. Kutsekomisjon võib moodustada hindamiskomisjoni, mis annab hinnangu organisatsioonile ja hindamise tulemustele ning annab aru kutsekomisjonile.

Hindamiskomisjon kontrollib kutse taotleja kompetentsuse vastavust kutsestandardi nõuetele. Hindamiskriteeriumid on kirjeldatud kutse andmise protseduurides või hindamisstandardis (Cedefop ReferNet Estonia 2014).

Kutse taotleja kompetentsust saab hinnata ja tunnustada sõltumata sellest, kas kompetentsus on omandatud formaalses, mitteformaalses või informaaalses õppes.

3.3. Varasemate õpingute arvestamine (VÕTA)

Varasemate õpingute arvestamine aitab hinnata kutse taotleja kompetentsust, võrreldes seatud kriteeriumidega, ning teha kindlaks, kas need vastavad õppekaval õpingute alustamise nõuetele ja õpiväljunditele või kutsestandardi nõuetele. Protsess toetab teadmiste ja oskuste väärtustamist, hoolimata nende omandamise ajast, kohast ja viisist, ning toetab elukestvat õpet (joonis 9) ja mobiilsust. Samuti

⁽³³⁾ Kutsekoda: <http://www.kutsekoda.ee/en/kutseregister>

hõlbustab see riskiolukorras rühmade juurdepääsu haridusele ja võimaldab ressursse tõhusamalt kasutada (Cedefop 2016).

Eesti kutsehariduses hakati varasemaid õpinguid arvestama kõrgharidussektori eeskujul. VÕTA protsess on sätestatud kutseõppeasutuse seaduses (Riigikogu 2013). Kõigile kutseõppeasutustele kehtivad VÕTA põhimõtted on kehtestatud kutseharidusstandardis (Vabariigi Valitsus 2013).

Elukestva õppe strateegia 2020 ja selle täiskasvanuhariduse programm (HTM 2015c) toetavad VÕTA kvaliteedi arendamist ja protsessi laiemat kasutuselevõttu.

Varasemaid õpinguid arvestavad asutused, sh kutseõppeasutused, peavad selleks välja töötama üksikasjalikud protseduurid. Õppeasutus saab varasemaid õpinguid arvestada õppijate sisseastumisel. Õppijaid võib vabastada osa õppekava täitmisest, kui nad on vajalikud õpiväljundid saavutanud ja saavad seda tõendada. Tõendatud õpiväljundite taset võib arvestada aine või mooduli lõpuhindena.

Varasemate õpingute arvestamise võimalust pakkuvad kutseõppeasutused avalikustavad VÕTA rakendamise tingimused ja protseduurid, sh tähtajad ja tasud. Nad peavad pakkuma kandidaatidele ka nõustamist.

Eduka VÕTA protsessi tulemusena väljastatakse tunnistus või diplom. Töökogemusest, huvitegevusest või muust igapäevategevusest õppimist tõendatakse tehtud tööle viidates ja esitades haridustunnistuse, töölepingu, ametisse nimetamise käskkirja koopia või muu dokumendi. Taotlusele lisatakse töökogemuse kirjeldus ja eneseanalüüs. Vajaduse korral võib kutseõppeasutus anda taotlejale praktilisi ülesandeid, teha intervjuusid või kasutada muid hindamismeetodeid (Cedefop 2016).

3.4. Kvaliteedikindlustus

Kutsehariduse kvaliteedi kindlustamiseks kasutatakse välis- ja sisehindamist. Koolipõhisele, töökohapõhisele ja iseseisvale (sh mittestatsionaarsele) õppele ⁽³⁴⁾ kehtivad samad kvaliteedinõuded.

3.4.1. Kvaliteedi välishindamine

Kooli õppekavarühmade kvaliteeti ⁽³⁵⁾ kinnitab kutseõppe läbiviimise õiguse andmine.

Õigus viia läbi esma- ja jätkuõpet mingis kutseõppe õppekavarühmas antakse koolile kolmeks aastaks. Haridusminister otsustab õppe andmise õiguse kooli

⁽³⁴⁾ Enam kui 50% iseseisvat õpet.

⁽³⁵⁾ Õppekavarühm (nt audiovisuaalsed tehnikad ja meedia tootmine) koondab lähivaldkondade õppekavasid (nt multimeedia, trükitehnoloogia ja fotograafia).

esitatud dokumentide põhjal, ekspertkomisjoni läbiviidud välishindamise tulemuste ja vajaduse korral täiendavate tõendite alusel (Cedefop ReferNet Estonia 2014).

Õppe läbiviimise õiguse pikendamiseks peab õppekavarühm olema akrediteeritud. Akrediteerimine tähendab kooli õppekavarühmade välishindamist kooli sisehindamise aruannete ja koolivälise ekspertkomisjoni hindamise põhjal. Hinnatakse õppekasvatustöö toimivust ja jätkusuutlikkust, eestvedamist, koostööd huvigruppidega ning ressursside, sh inimressursi, juhtimist. Akrediteerimist korraldab Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (EKKA). Hindamisaruanne, sh sisehindamise tulemused, on avalikult kättesaadavad ning hindamise tulemusi kasutatakse õppekavade ja õppemeetodite parandamiseks, strateegiliseks planeerimiseks ja kutseõppeasutuste juhtimiseks. Haridusminister kutseõppeasutuste pidajana kasutab hindamisaruandeid õppeasutuste ja süsteemi tasandi strateegilise arengu kavandamiseks.

Haridusministeeriumi nimetatud hindamisnõukogu töötab EKKA egiidi all ja koosneb 13-st huvirühmade esindajast. Nõukogu teeb akrediteerimisotsuse ja ettepaneku õppe läbiviimise õiguse pikendamise kohta.

Nõukogu ettepaneku põhjal võib haridusminister pikendada õppe läbiviimise õigust kolme või kuue aasta võrra või keelduda õiguse pikendamisest.

Kutsekoolid saavad välishindamise tulemustele toetudes taotleda tasuta koolitust ja nõustamist õpetajate ja koolijuhtide programmist (HTM 2015b), mis on üks üheksast elukestva õppe strateegia 2020 rakendusprogrammist.

3.4.2. Sisehindamine

Õppeasutuste sisehindamine muutus kohustuslikuks 2006. aastal ning selle eesmärk on toetada kutseõppeasutuste arengut. Kutseõppeasutused viivad kõigis õppekavarühmades pidevalt (ametlikult vähemalt iga kolme aasta tagant) läbi sisehindamise ja koostavad hindamisaruande. EKKA on 2013. aastast õppeasutusi selles protsessis nõustanud.

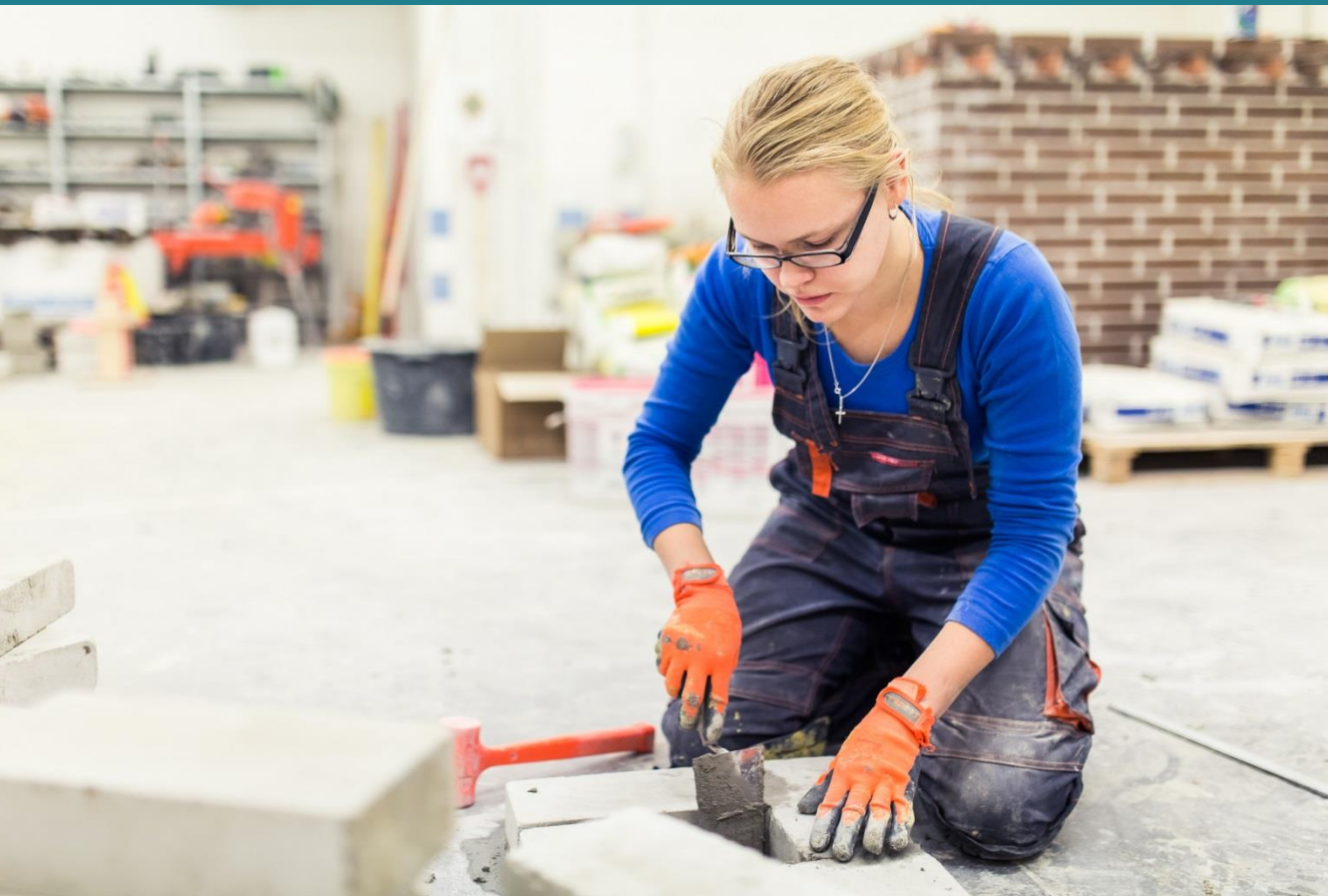
Sisehindamine on seotud õppeasutuse arengukavaga, mis koostatakse tegevuse analüüsi põhjal. Hinnatakse samu kriteeriume mis välishindamise puhul: eestvedamist ja juhtimist, ressursside (sh inimressursi) juhtimist, koostööd huvigruppidega ning õppekasvatusprotsessi. Kutseõppeasutus valib sisehindamise meetodid (HTM ja SICI 2016). Sageli kasutatakse hariduse andmebaasis *HaridusSilm* esitatud tegevus- ja tulemusnäitajaid.

Sisehindamise aruandeid kasutatakse õppekavarühma õppe läbiviimise õiguse pikendamiseks (ptk 3.4.1).

Hariduse infosüsteemis kogutakse andmeid sisehindamise ja tagasisidearuannete kohta ning ministeerium saab kontrollida, kas sisehindamine on läbi viidud ja selle toetamiseks on pakutud nõustamist. Sisehindamise tulemused on avalikud, aga õppeasutused ei ole kohustatud avaldama neid oma veebilehtedel.

4. PEATÜKK

Kutsehariduse populariseerimine

4.1. Kutseõppeasutuste toetamine

Kutseõppurite osakaalu suurendamine on Eestis poliitiline prioriteet. Tööturu ja õppe tihedama seostamise programmi ⁽³⁶⁾ eesmärk on muuta kutseharidus noorte hulgas populaarsemaks, tõstes selle mainet ja suurendades noorte teadlikkust.

Programmi raames pakutakse kutseõppeasutustele professionaalsete suhtekorraldusettevõtete nõustamist ja tuge kommunikatsiooniplaanide koostamisel. Kutseõppeasutuste kommunikatsiooni- ja turundusspetsialistidele korraldatakse regulaarselt seminare ja täienduskoolitusi.

Ettevõtete, õppeasutuste ja erialaühenduste koostöös korraldatakse teadlikkuse tõstmiseks riiklikke kutsemeistrivõistlusi 32 erialal. Riiklike võistluste võitjad saavad osaleda rahvusvahelistel võistlustel.

Programmi raames korraldatakse oskuste aasta 2017 – rida sündmusi ja kampaaniaid oskuste väärtustamiseks. Sotsiaalmeedia kaudu levitatakse noorte ja täiskasvanute seas ka infot kutsehariduses õppimise võimaluste ja edulugude kohta.

4.2. Õppijate toetamine

4.2.1. Õppetoetused, koolilõuna ja sõidukulude hüvitamine

Kutseõppurid saavad taotleda põhi- ja eritoetust:

- (a) Põhitoetuse suurus on 60 eurot kuus ja seda saavad alates teisest semestrist taotleda tasemeõppes täiskoormusega õppijad. Õppetulemuste paremusjärjestuse alusel saab põhitoetust ligikaudu 40% kutseõppuritest;
- (b) Eritoetust saab maksta raskes majanduslikus olukorras õpilastele. Eritoetuste fondi kasutamise tingimused kehtestab õppeasutuse nõukogu.

Kutseõppeasutused loovad toetusfondid (põhi- ja eritoetus), mida rahastatakse riigieelarvest. Eritoetusfondi maht võib moodustada kuni 50% põhitoetusfondi mahust.

Riik maksab ka koolilõuna eest. Seda toetust makstakse kuni 20-aastastele kutseõppuritele, kes õpivad esmaõppe õppekavadel (Riigikogu 2013) ega ole lõpetanud keskkooli ⁽³⁷⁾.

Kutseõppuritele ⁽³⁸⁾ hüvitatakse ühistranspordi piletite kulud sõiduks kooli ja elukoha vahel. Õpilaskodus või kooli lähedal üürikorteris elavatele õpilastele

⁽³⁶⁾ Elukestva õppe strateegia 2020 rakendusprogramm.

⁽³⁷⁾ V.a mittestatsionaarne õpe, s.o iseseisev õpe üle 50% õppekavast.

⁽³⁸⁾ V.a mittestatsionaarne õpe, s.o iseseisev õpe üle 50% õppekavast.

hüvitatakse koju ja tagasi kooli sõitmise kulud kord nädalas ning lisakord riiklikel pühadel või koolivaheajal.

4.2.2. Õppelaenu

Et hõlbustada täiskoormusega õppimist ja õigeaegset lõpetamist kutsekeskhariduses, on 2003. aastast rakendatud õppelaenusüsteemi. Õppelaenu saavad taotleda keskharidusega õppurid, kes soovivad asuda õppima vähemalt kuue kuu pikkusele tasemeõppe õppekavale. Alates 2015/2016. õppeaastast saavad õppelaenu taotleda ka osakoormusega õppijad. 2015/2016. õppeaastal sai õppelaenu, mis võib olla kuni 1920 eurot aastas, 4,4% kutseõppuritest ⁽³⁹⁾.

4.2.3. Koolituskulude maksuvabastus

Eesti elanikud saavad maksustatavast tulust maha arvata koolituskulud, mis on makstud õppimise eest riigi või kohaliku omavalitsuse haridusasutuses või tegevusloaga erakoolis/välisriigi õppeasutuses (Riigikogu 1999).

4.2.4. Töötajate õppepuhkus

Täiskasvanute koolituse seadus (Riigikogu 2015) sätestab, et töötajal on õigus saada tasemeõppes või tööalases enesetäiendamises osalemiseks puhkust kuni 30 kalendripäeva aastas. Töötaja peab koos puhkuseavalusega esitama koolitusasutuse teatise õppimise kohta. Õppepuhkuse ajal maksab tööandja töötajale riigi keskmist palka, mis 2017. aastal on 470 eurot kuus või 2,78 eurot tunnis. Tasemekoolituse lõpetamiseks antakse täiendavat õppepuhkust (15 päeva). Töötajal on ka õigus saada palgata puhkust sisseastumiseksamite sooritamiseks. Õigus õppepuhkusele kehtib nii avalikus kui ka erasektoris, väikestes, keskmise suurusega ja suuretevõtetes (Cedefop ReferNet Estonia 2014).

4.2.5. Töötute toetamine

Töötute koolituse eest vastutab Sotsiaalministeerium ja töötute kutseõpet rahastab Töötukassa ⁽⁴⁰⁾. Töötukassas on eraldatud vahendid tööturuteenusteks, sh tööturukoolituste sisseostmiseks ja korraldamiseks. Koolitusi tellitakse haridusasutustelt, sh riigi- ja erakutseõppeasutustelt.

Töötukassa toetab lepingute alusel ka töötute tööpraktikat. Osaleja saab jätkuvalt töötutoetust ning töötukassa maksab lisaks stipendiumi ja sõidutoetust.

Alates 2009. aastast pakutakse töötutele tööturukoolitust koolituskaardi süsteemi alusel. Koolituskaart annab töötule kiire ja paindliku võimaluse kasutada

⁽³⁹⁾ Haridus- ja Teadusministeerium: *HaridusSilm*: <http://www.haridussilm.ee/>

⁽⁴⁰⁾ Töötukassa.

vahendeid edasi- või ümberõppimiseks, et uuesti tööd leida. Teenuse raames hüvitatakse kahe aasta jooksul kuni 2500 euro ulatuses koolituskulusid.

2017. aasta maist käivitas Töötukassa töötuse ennetamiseks uue tasemeõppes osalemise toetuse. Inimesi toetatakse kõrgema lisandväärtusega töö leidmisel. Toetus on mõeldud näiteks töötajatele, kellel on oht oma töökoht kaotada, aga kes võiksid jääda tööhõivesse: töötajad, kelle kvalifikatsioon on puudulik või oskused aegunud ning ei vasta tööturu vajadustele; ebapiisava eesti keele oskusega või üle 50aastased töötajad. Toetatakse ka töötajaid, kes ei saa jätkata senist tööd tervise tõttu.

Teenuse raames makstakse õppetuetust ka kutse- ja kõrghariduses õppimiseks. Töötuks jäämise ohus inimestel on nüüd võimalik kasutada tööturukoolitusteks koolituskaarti. Lisaks töötajatele mõeldud otsetoetustele toetatakse oskuste arendamist, hüvitades tööandjatele 50–100% koolituskuludest. Tööandjad saavad taotleda koolitustoetust, et toetada oma töötajate kohanemist ettevõtte majandustegevuse ümberkorraldamisega, uue tehnoloogia kasutuselevõtmisega või kvalifikatsiooninõuete uuenemisega. Tööandjad saavad kasutada toetust ka töötajate värbamiseks suure nõudlusega kutsealadele, võimaldades potentsiaalsetel töötajatel omandada vajaminevaid oskusi.

2017. aastal saab seda toetust hinnanguliselt üle 3700 inimese ning aastatel 2018–2020 ligikaudu 15 000–19 000 inimest aastas.

4.3. Ettevõtete toetamine

4.3.1. Palgatoetus ja juhendamistasu

Riik hüvitab tööandjatele töötute tööpraktika juhendamise tasu (Riigikogu 2005) 22,24 eurot päevas, s.o kaheksa korda miinimumtunnitasu (2,78 eurot 2017. aastal) (Riigikogu 2009) iga juhendatud päeva eest esimesel praktikakuul. Hüvitis väheneb 75%-ni päevamäärast teisel kuul ja 50%-ni kolmandal ja neljandal kuul.

4.3.2. Maksuvabastused

Käibemaksust on vabastatud tasemeõpe, sh õppevahendid, üldhariduskoolitusega seotud eraõpe ning muu koolitus, v.a äriilistel eesmärkidel antav koolitus (Riigikogu 2003b).

Alates 2012. aastast saavad ettevõtted maksustatavast tulust maha arvata töötajate tasemeõppe rahastamiseks tehtud kulutused (Riigikogu 1999).

4.4. Õppe- ja karjäärinõustamine

4.4.1. Strateegia ja selle rakendamine

Elukestva õppe strateegia 2020 edendab kvaliteetseid, paindlikke ja mitmekesiste valikutega ning tööturu arenguvajadusi arvestavaid õppimisvõimalusi ja karjääriteenuseid. See aitab suurendada ka erialase kvalifikatsiooniga inimeste arvu eri vanuserühmades ja regioonides.

Hariduse tugiteenuste süsteem korraldati 2013.–2014. aastal vastavalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muudatustele põhjalikult ümber (Riigikogu 2010a).

2014. aastal töötas haridusministeerium välja ja kinnitas õppe- ja karjäärinõustamise programmi. Programm on osa *Eesti elukestva õppe strateegiast 2020* (HTM jt 2014) ning seda kaasrahastab Euroopa Sotsiaalfond. Programm sätestab noortele mõeldud õppe- ja karjäärinõustamisteenused. Õppenõustamist – eripedagoogilist, logopeedilist, sotsiaalpedagoogilist ja psühholoogilist nõustamist – pakutakse lastele alushariduses ning õpilastele üld- ja kutsehariduses. Karjääriteenuseid (info ja nõustamine) pakutakse kuni 26-aastastele noortele. Eritähelepanu pööratakse ühelt haridustasemelt teisele üleminekule ning koolist väljalangenute toetamisele. Igas maakonnas asuvate karjääri- ja õppenõustamiskeskuste (Rajaleidja keskused, kokku 15) kaudu on programmis kavandatud pakkuda integreeritud nõustamisteenuseid ning parandada teenuste kvaliteeti ja kättesaadavust.

Rajaleidja keskuste võrgustik loodi 2014. aastal. Rakendatud on kvaliteedijuhtimissüsteem, koolitatud karjääri- ja õppenõustamise spetsialiste, välja arendatud teenuse kvaliteedi hindamise ja seire süsteem, välja töötatud ja levitatud meetodilisi ja nõustamismaterjale.

Süsteemsed, läbimõeldud ja hästi koordineeritud karjääriteenused võimaldavad noortel teha elukestvas õppes ja tööelus teadlikke valikuid. Suureneb nende noorte arv, kes jätkavad õpinguid, ja väheneb koolist väljalangejate arv. Pikas perspektiivis suureneb noorte tööhõive. 2020. aastaks on individuaalset õppe- ja karjäärinõustamist saanud ligikaudu 174 000 noort.

Formaalhariduses on karjäärinõustamine õppekava osa. Üldhariduses on karjääriteema üks kohustuslikest läbivatest teemadest ja lisaks käsitletakse seda valikainetes. Karjääriteemasid arutatakse ka õpilaste võimete ja kutsesobivuse hindamisel. Koolid korraldavad infotunde ja karjäärilaatade külastusi, seminare ja loenguid. Rajaleidja keskuste töötajad külastavad koole ning korraldavad individuaal- ja karjäärinõustamist ning pakuvad karjääriinfot. Nad toetavad koole ka läbiva teema „Elukestev õpe ja karjääri planeerimine“ rakendamisel.

Viimastel aastatel on täiendatud riiklikke kutseõppe õppekavasid. Uutes õppekavades on õpiväljund „õpilane mõistab oma vastutust teadlike otsuste

langetamisel elukestvas karjääri planeerimise protsessis“. See tähendab, et karjäärijuhtimine on muutunud kutsehariduse olemuslikuks osaks. Kutsehariduses karjääriplaneerimise oskuste arendamisel on tähelepanu keskmes enesehindamine – kuidas parimal moel kasutada oma kutseoskusi tööturul, kuidas säilitada ja tõsta kvalifikatsiooni pideva enesearendamise abil, kuidas ühendada pere- ja tööelu ning kuidas hoida tervist (Cedefop ReferNet Estonia 2014).

Alates 2009. aastast on Töötukassa ⁽⁴¹⁾ koordineerinud karjäärinõustajate võrgustikku, mis pakub karjääriteenuseid täiskasvanutele. Alates 2015. aastast on Töötukassa karjäärinõustajad paralleelselt Rajaleidja keskustega korraldanud tööturgu ja tööelu tutvustavaid töötube 8.–12. klassi õpilastele. Selliseid töötube rahastatakse peamiselt EL eelarvest. Euroopa töörandeportaali EURES võrgustiku nõustajad tegutsevad 16 karjääriinfopunktis, kus toetatakse töötusnuid Euroopa Liidus ja Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni riikides. Karjääriinfo spetsialistid ja nõustajad töötavad kõigis Töötukassa esindustes.

Kõik Rajaleidja keskuste ja Töötukassa poolt noortele pakutavad karjääriteenused on tasuta. Tehakse individuaal- ja rühmatööd, sageli toimub osa tegevusest e-keskkonnas.

4.4.2. Karjääriteenuste kvaliteedikindlustus

Rajaleidja keskuste karjääri- ja nõustamisteenuste kohta on koostatud kolm kvaliteedikäsiraamatut. Karjääriõpet koolides toetavad kvaliteedijuhised ja sisehindamine.

Karjäärinõustajatele, karjääriinfo spetsialistidele ja koolide karjäärikoordinaatoritele on välja töötatud kutsestandardid. Standardid sätestavad nõutava haridus- ja kutseoskuste taseme.

Enamasti on karjääritöötajatel psühholoogi, noorsootöötaja, õpetaja, infokorralduse või sotsiaaltöö taust. Kutse taotlemiseks peab karjäärinõustajal olema 2–5 aastat ja karjääriinfo spetsialistil 1–3 aastat töökogemust.

Avalik-õiguslikes ülikoolides ei ole akrediteeritud õppekava karjääriinfo spetsialistide esmaõppeks. Sihtasutus Innove korraldab karjäärispetsialistidele õppe- ja karjäärinõustamise programmi (HTM 2014) raames erinevaid lühi- ja pikaajalisi täienduskoolitusi. Kõiki kolme karjäärispetsialistide rühma koolitatakse koostöös kolme suurema avalik-õigusliku ülikooliga.

Õppekavad põhinevad kutsestandardites sätestatud kutseoskuste nõuetel. Innove elukestva õppe keskus korraldab koostöös Euroguidance'i võrgustiku kolleegidega rahvusvahelisi õppekülastusi, et vahetada teadmisi karjääriteenuste pakkumise ja arendamise alal. Sihtasutus Innove pakub karjäärispetsialistidele meetodilist tuge (Cedefop ReferNet Estonia 2014).

⁽⁴¹⁾ Töötukassa.

4.5. Suurimad väljakutsed ja arenguvõimalused

Elukestva õppe strateegias 2020 on sõnastatud haridusvaldkonna uute arengusuundade ja algatuste prioriteedid. Üks põhieesmärke kutsehariduses on vähendada eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64a) osakaalu ning suurendada kutseõppurite osakaalu võrreldes üldhariduses õppijatega. Nende ja muude eesmärkide saavutamist toetavad mitmed tegevused:

- (a) väljalangevuse vähendamine kutsehariduses
Koolidelt eeldatakse, et nad võtaksid selles osas rohkem vastutust. Probleeme valmistab just kõige ebasoodsamas olukorras kutseõppurite õppes hoidmine, kuna nende motivatsioon on ebapiisav. Riik annab koolidele andmed väljalangevuse määra ja suundumuste kohta, korraldab kogemustevahetuseks seminare ning pakub rahalist tuge koolidele, mis katsetavad uusi NEET-noortele mõeldud programme. Parema karjääriinfo ja -nõustamine aitab tulevastel õppijatel teha õigeid haridusvalikuid;
- (b) OSKA info tõhus kasutamine kutsehariduses
Käimas on arutelud, kuidas siduda seire ja prognooside tulemused kutseõppega. Haridusmuutused võtavad aega, ettevõtjad aga ootavad kiireid muutusi lõpetajate oskustes;
- (c) Oskuste aasta 2017
Oskuste aasta eesmärk on kujundada praktilisi oskusi väärtustavat mõtteviisi. Eritähelepanu pööratakse õppimisvõimalustele, mis innustaksid noori valima praktilisi oskusi pakkuvat õppekava ja täiskasvanuid täiendama oma oskusi ja omandama uusi;
- (d) uued koostöö- ja partnerlussuhted üldharidus- ja kutsekoolide vahel, et edendada õppijakeskset haridust ja pakkuda õppijatele rohkem võimalusi paindlikult haridusteed valida;
- (e) riiklik digipöörde programm toetab digipädevuse arengut mh kutsehariduses. Programmi eesmärk on toetada digipädevuse terviklikku arendamist ja õpитеhnoloogiate tulemuslikku kasutamist. Mainekujunduse abil soovitakse tõsta õpetajakutse populaarsust noorte seas;
- (f) toetusmeetmed eesti keele kui teise keele ja võõrkeelte õppe edendamiseks kutseõppeasutustes. Keeleoskus parandab lõpetanute karjäärivõimalusi ja mobiilsust tööturul.

Lühendid

EHIS	Eesti Hariduse Infosüsteem
EKAP	Eesti kutsehariduse arvestuspunkt
EKKA	Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur
EL	Euroopa Liit
EQF	Euroopa kvalifikatsiooniraamistik (ingl <i>European qualifications framework</i>)
ESF	Euroopa Sotsiaalfond
HTM	Haridus- ja Teadusministeerium
IKT	info- ja kommunikatsioonitehnoloogia
ISCED	rahvusvaheline ühtne hariduse liigitus (ingl <i>International Standard Classification of Education</i>)
MKM	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
OSKA	tööturuvajaduste seire- ja koordineerimisüsteem
PISA	rahvusvaheline õpilaste võrdlusuuring

Allikad

Cedefop (2016). *2016 update to the European inventory on validation of non-formal and informal learning: country report Estonia*.

https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2016/2016_validate_EE.pdf

Cedefop (2017). *Estonia: European inventory on NQF 2016*.

<http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/estonia-european-inventory-nqf-2016>

Cedefop ReferNet Estonia (2014). *Estonia: VET in Europe: country report*. Cedefop ReferNet VET in Europe reports.

http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2014/2014_CR_EE.pdf

Eesti Statistikaamet (2017a). *Estonia's net migration was positive in 2016*. News release No 59. <http://www.stat.ee/news-release-2017-059>

Eesti Statistikaamet (2017b). *Trade increased again after three years of decline*. News release No 18. <https://www.stat.ee/news-release-2017-018>

HTM (2007). Töökohapõhise õppe rakendamise kord. *Riigi Teataja*, RT I, 29.12.2013, 2. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122013002>

HTM (2014). *Õppe- ja karjäärinõustamise programm*. Haridus- ja Teadusministri määrus nr 492, 15.12.2014.

https://www.hm.ee/sites/default/files/noustamisprogr_kinnitamise_kaskkiri.pdf

HTM (2015a). *Elukestva õppe strateegia kutseharidusprogramm 2015–2018*. Haridus- ja Teadusministri määrus nr 146, 8.4.2015.

https://www.hm.ee/sites/default/files/ministri_kaskkiri_kutseharidusprogramm_2015-2018.pdf

HTM (2015b). *Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid*. Haridus- ja Teadusministri määrus nr 141, 6.4.2015.

https://www.hm.ee/sites/default/files/ministri_kaskkiri_padevad_ja_motiveeritud_opetajad_ning_haridusasutuste_juhid.pdf

HTM (2015c). *Elukestva õppe strateegia täiskasvanuharidusprogramm 2015–2018*. Haridus- ja Teadusministri määrus nr 112, 23.3.2015.

https://www.hm.ee/sites/default/files/taiskasvanuharidusprogramm_2015-2018.pdf

HTM, SICI (2016). *The inspectorate of education of Estonia*. Tartu: SICI, Standing International Conference of Inspectorates. [http://www.sici-](http://www.sici-inspectorates.eu/getattachment/21147d5b-bc8d-49c8-8fc0-864d2d31cc01)

[inspectorates.eu/getattachment/21147d5b-bc8d-49c8-8fc0-864d2d31cc01](http://www.sici-inspectorates.eu/getattachment/21147d5b-bc8d-49c8-8fc0-864d2d31cc01)

- HTM jt (2014). *Eesti elukestva õppe strateegia 2020*. Tallinn: Haridus- ja Teadusministeerium.
<https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>
- MKM (2016). *Tööjõuvajaduse ja -pakkumise prognoos aastani 2024*.
https://mkm.ee/sites/default/files/toojouproгноos_2024_lyhikirjeldus.pdf
- Riigikantselei (2017). *Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“*.
https://riigikantselei.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/eesti2020_tekstios_a_2017-2020_istungile_27.04.17.pdf
- Riigikogu (1992). Haridusseadus. *Riigi Teataja*, RT 1992, 12, 192.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015254>
- Riigikogu (1998a). Rakenduskõrgkooli seadus. *Riigi Teataja*, RT I 1998, 61, 980.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/920764>
- Riigikogu (1998b). Erakooliseadus. *Riigi Teataja*, RT I 1998, 57, 859.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/104072017035>
- Riigikogu (1999). Tulumaksuseadus. *Riigi Teataja*, RT I 1999, 101, 903.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/107072017021>
- Riigikogu (2003a). Õppetootuste ja õppelaenu seadus. *Riigi Teataja*, RT I 2003, 58, 387. <https://www.riigiteataja.ee/akt/103072017007>
- Riigikogu (2003b). Käibemaksuseadus. *Riigi Teataja*, RT I 2003, 82, 554.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/107072017025>
- Riigikogu (2005). Tööturuteenuste ja -toetuste seadus. *Riigi Teataja*, RT I 2005, 54, 430. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129062017010>
- Riigikogu (2008a). Kutseseadus. *Riigi Teataja*, RT I 2008, 24, 156.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/123032015261>
- Riigikogu (2008b). Välisriigi kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seadus. *Riigi Teataja*, RT I 2008, 30, 191. <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015006>
- Riigikogu (2009). Töölepingu seadus. *Riigi Teataja*, RT I 2009, 5, 35.
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530122016002/consolide>
- Riigikogu (2010a). Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. *Riigi Teataja*, RT I 2010, 41, 240. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/521062016007/consolide>
- Riigikogu (2010b). Noorsootöö seadus. *Riigi Teataja*, RT I 2010, 44, 262.
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/520062016006/consolide>
- Riigikogu (2013). Kutseõppeasutuse seadus. *Riigi Teataja*, RT I, 30.12.2015, 25.
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/515012016003/consolide>
- Riigikogu (2015). Täiskasvanute koolituse seadus. *Riigi Teataja*, RT I, 23.3.2015, 5.
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/529062015007/consolide>

Taimsoo, R. (2016). *Supporting teachers and trainers for successful reforms and quality of vocational education and training: mapping their professional development in the EU – Estonia*. Cedefop ReferNet thematic perspectives series.

http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/ReferNet_EE_TT.pdf

Vabariigi Valitsus (2013). Kutseharidusstandard. *Riigi Teataja*, RT I 2013, 13, 130.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/116072016008>

Lisamaterjal

Vabariigi Valitsus (2009). Kutseregistri põhimäärus. *Riigi Teataja*, RT I 2009, 28, 171. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129072016015>

HTM (2013). Kutseõppe riikliku koolitustellimuse koostamise kord Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisalas. *Riigi Teataja*, RT I, 29.12.2013, 3.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/129122013003>

Riigikogu (1995). *Ülikooliseadus*. RT I 1995, 12, 119.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/120122016002>

Riigikogu (2000). *Avaliku teabe seadus*. RT I 2000, 92, 597.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/106012016007>

Riigikogu (2001). *Riiklike peretoetuste seadus*. RT I 2001, 95, 587.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/108072016021?leiaKehtiv>

Eesti kutseharidus

Lühiülevaade

Eesti kutsehariduse lühiülevaates tutvustatakse Eesti kutseharidussüsteemi põhijooni, kutsehariduspoliitika arengusuundi ja praegusi probleeme.

Viimase kümne aasta muutused Eesti kutsehariduses kajastavad nii demograafilisi arengusuundi kui ka muutunud tööturuvajadusi. Kutseõppeasutuste võrgustikku on suurema tõhususe huvides optimeeritud, väikesed kutsekoolid on ühinenud suuremateks piirkondlikeks kutsehariduskeskusteks, kus õpetatakse paljusid erialasid. Kasvanud on osalus elukestvas õppes ning kutseharidus täidab selles protsessis olulist rolli. Täiskasvanute osakaal kutseõppes on 2010/2011. õppeaastaga võrreldes enam kui kahekordistunud ning jõudnud kolmandikuni kutseõppurite koguarvust. Laienenud on ka töökohapõhise õppe võimalused: kuigi töökohase õppe osakaal on veel suhteliselt madal, on õppekohtade arv viimase aasta jooksul kahekordistunud. Need ja teised muutused on toetanud reforme, mille eesmärk on muuta kutseharidus õppijate jaoks atraktiivsemaks valikuks.

CEDEFOP

Euroopa Kutseõppe
Arenduskeskus

Europe 123, 570 01 Thessaloniki (Pylea), KREEKA
PO Box 22427, 551 02 Thessaloniki, KREEKA
Tel. +30 2310490111, Fax +30 2310490020, E-post: info@cedefop.europa.eu

visit our portal www.cedefop.europa.eu

Väljaannete talitus

ISBN 978-92-896-2470-1